

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MATEMATIKO, NARAVOSLOVJE IN
INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE

ZAKLJUČNA NALOGA

RAZLIKE MED MOŠKIMI IN ŽENSKIMI
PREFERENCAMI PRI IZBIRI PARTNERJA:
EVOLUCIJSKO OBLIKOVANE STRATEGIJE SPOLNE
SELEKCIJE

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MATEMATIKO, NARAVOSLOVJE IN
INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE

Zaključna naloga

**Razlike med moškimi in ženskimi preferencami pri izbiri partnerja:
evolucijsko oblikovane strategije spolne selekcije**

(Differences between male and female mate preferences: sexual selection strategies as
developed through evolution)

Ime in priimek: Maryana Potitska
Študijski program: Biopsihologija
Mentor: doc. dr. Aleksander Zadel

Koper, avgust 2015

Ključna dokumentacijska informacija

Ime in PRIIMEK: Maryana POTITSKA

Naslov zaključne naloge: Razlike med moškimi in ženskimi preferencami pri izbiri partnerja: evolucijsko oblikovane strategije spolne selekcije

Kraj: Koper

Leto: 2015

Število listov: 47

Število referenc: 62

Mentor: doc. dr. Aleksander Zadel

Ključne besede: spolna selekcija, spolne strategije, evolucijski izzivi, preference

Izvleček:

V delu so predstavljene razlike med moškimi in ženskimi preferencami pri izbiri partnerja, ki so posledica evolucijsko oblikovanih strategij spolne selekcije. Opisani so razlogi za nastanek razlik med preferencami obeh spolov. Predstavljene so evolucijske prednosti in slabosti pri uporabi kratkoročne in dolgoročne strategije izbire partnerja. Prav tako so predstavljeni evolucijski izzivi z katerimi se srečujejo moški in ženske pri uporabi strategij ter oblikovane preference obeh spolov.

Key words documentation

Name and SURNAME: Maryana POTITSKA

Differences between male and female mate preferences: sexual selection strategies as developed through evolution

Place: Koper

Year: 2015

Number of pages: 47

Number of references: 62

Mentor: Assist. Prof. Aleksander Zadel, PhD

Keywords: sexual selection, sexual strategies, evolutionary challenges, preferences

Abstract:

The thesis presents the differences between male and female mate preferences that stem from sexual selection strategies which have been developed through evolution. It describes the reasons for the differences between the preferences of the genders. Moreover, it outlines evolutionary advantages and disadvantages of the short-term and long-term mate selection. It touches on the evolutionary challenges that men and women face when pursuing the strategies and describes the preferences of both genders.

ZAHVALA

Zahvaljujem se vsem, ki so mi pomagali in me spodbujali pri pisanju diplomske naloge.

Posebna zahvala gre najprej mojemu mentorju, *doc. dr. Aleksandru Zadelu*, ki mi je svetoval in dajal napotke, ki so me pripravljali do cilja.

Zahvaljujem se svoji mami *Alli* ter očetu *Zoranu* za vso njihovo podporo.

Zahvaljujem se svojim sestram *Kristini*, *Alini Lurdes* in *Mersedes* za njihovo brezpogojno ljubezen.

Zahvaljujem se *Martini* za njen optimizem in dobro voljo ter *Lei* za vse te ne prespane noči ob učenju in pisanju poročil skozi vsa ta leta.

Hvala!

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
1.1	Namen in raziskovalna vprašanja.....	1
2	SPOLNA SELEKCIJA	3
2.1	Intraseksualna kompeticija.....	4
2.2	Interseksualna selekcija.....	5
3	TRIVERSOVA TEORIJA STARŠEVskega VLOŽKA.....	7
3.1	Dvostarševska skrb za otroka.....	8
4	PREFERENCE.....	10
5	TEORIJA SEKSUALNIH STRATEGIJ	12
5.1	Dolgoročna strategija	14
5.1.1	Dolgoročne strategije moškega	15
5.1.2	Dolgoročne strategije ženske.....	16
5.2	Kratkoročna strategija	16
5.2.1	Kratkoročne strategije moškega	17
5.2.2	Kratkoročne strategije ženske.....	18
5.3	Mešana strategija.....	18
6	IZZIVI, KI JIH MORAJO REŠITI MOŠKI PRI IZBIRI KRATKOROČNE STRATEGIJE.....	20
6.1	Izziv števila partneric	20
6.2	Izziv identifikacije spolno dostopne ženske.....	20
6.3	Izziv minimizacije stroškov, rizika in zavezanosti.....	21
6.4	Izziv identifikacije plodne ženske	21
7	IZZIVI, KI JIH MORAJO REŠITI ŽENSKÉ PRI IZBIRI KRATKOROČNE STRATEGIJE.....	22
7.1	Izziv takojšnje ekstrakcije virov in zaščite.....	22
7.2	Izziv ocenitve trenutnega kratkoročnega partnerja kot potencialnega dolgoročnega partnerja.....	23
7.3	Izziv kvalitete genov	23
7.4	Izziv zamenjave partnerja.....	25
8	IZZIVI, KI JIH MORAJO REŠITI MOŠKI PRI IZBIRI DOLGOROČNE STRATEGIJE.....	26
8.1	Izziv starševske gotovosti.....	26
8.2	Izziv ženske reproduktivne vrednosti.....	27
8.2.1	Preference za mladostnost	27
8.2.2	Lepotne preference	28
9	IZZIVI, KI JIH MORAJO REŠITI ŽENSKÉ PRI IZBIRI DOLGOROČNE STRATEGIJE.....	29

9.1	Izziv identifikacije moškega, ki je zmožen zagotavljati dobrine	30
9.2	Izziv identifikacije moškega, ki je pripravljen vlagati dobrine	30
9.3	Izziv fizične zaščite	31
9.4	Izziv zavezanosti/predanosti.....	32
9.5	Izziv dobrih starševskih veščin.....	32
10	SKLEP	34
11	LITERATURA	37

1 UVOD

Aplikacija teorije spolne selekcije v kontekst človeškega vedenja je nedvomno velik uspeh v zgodovini evolucijske psihologije ter eden izmed najbolj plodnih in fascinantnih gibanj v človeški znanosti zadnjih nekaj desetletij (Miller, n. l.). Vsem je že dolgo dobro znana Darwinova teorija naravne selekcije, ki sloni na ideji, da le najbolj prilagodljiv lahko preživi. A vendar preživetje brez reprodukcije nima popolnoma nobenega smisla, saj tako naši »preživeli« genii predstavljajo slepo ulico evolucije (Alispahić, Hasanbegović Anić in Tuce, 2013).

Glavno gonilo evolucije je reprodukcija, zato so kriteriji, po katerih osebki izbirajo svoje spolne partnerje za investicijo v bodoče potomstvo, eno izmed osrednjih vprašanj v evolucijski psihologiji (Dunbar in Barrett, 2007).

Tekom človeške evolucije so moški in ženske bili podvrženi različnim prilagoditvenim izzivom, zato evolucijski teoretiki sklepajo, da je prav to razlog za različne psihološke prilagoditve, ki pomembno vplivajo na razvoj preferenc pri izbiri partnerja pri obeh spolih (Regan, Levin, Sprecher, Christopher in Cate, 2000).

Znanstveni raziskovalci razlik med spoloma ugotavljajo, da moški pri izbiri partnerice dajejo velik poudarek fizični privlačnosti ženske, medtem ko ženske preferirajo moške, ki kažejo takšne lastnosti, kot so prijaznost, obzirnost ter zmožnost pridobivanja virov za preživetje (Buss, 1989).

Sklicujoč se na Triversovo teorijo starševskega vložka: spol, ki vlaga več v potomce (tipično ženske), je običajno bolj selektiven pri izbiri partnerja; spol, ki vlaga manj v potomce (tipično moški), je običajno nagnjen k tekmovalnosti s člani istega spola za dostop k nasprotnemu spolu (Palmer in Palmer, 2002). Izhajajoči iz Triversove teorije starševskega vložka so zaradi razlik med vlaganjem v potomce moški in ženske oblikovali različne strategije in kriterije pri izbiri partnerja. Regan in sodelavci (2000) ugotavlja, da se odnosi med spoloma lahko razlikujejo glede na dolžino trajanja odnosa: lahko so izredno dolgi in trajajo leta, lahko pa izredno kratki in trajajo od nekaj ur do nekaj minut. Prve imenujemo dolgoročni odnose, taktike, povezane z njimi, pa imenujemo dolgoročne strategije pri izbiri partnerja. Druge pa imenujemo kratkoročni odnosi ali afere, taktike, povezane z njimi, pa kratkoročne strategije izbire spolnega partnerja.

1.1 Namen in raziskovalna vprašanja

Da so moški z Marsa, ženske pa z Venere, vemo vsi. Ne vemo pa, zakaj. Kako je prišlo do

takšnih razlik v sporazumevanju? Kaj ali kdo je krivec za to? Menim, da odgovor na ta vprašanja lahko dobimo le, če raziščemo evolucijsko logiko mišljenja ženskega in moškega spola.

Moj namen je bil raziskati in čim bolj smiselno kvalificirati razlike med moškimi in ženskimi preferencami pri izbiri partnerja, ki so posledica delovanja spolne selekcije. Na podlagi vseh dosedanjih raziskav in spoznanj sem si želela odgovoriti na naslednja vprašanja:

- Kako in zakaj je prišlo do razlik med moškimi in ženskimi preferencami pri izbiri partnerja?
- Kakšne preference imajo moški in ženske pri izbiri kratkoročnega partnerja?
- Kakšne preference imajo moški in ženske pri izbiri dolgoročnega partnerja?
- S kakšnimi izzivi pri izbiri dolgoročne strategije se srečujejo moški?
- S kakšnimi izzivi pri izbiri dolgoročne strategije se srečujejo ženske?
- S kakšnimi izzivi pri izbiri kratkoročne strategije se srečujejo moški?
- S kakšnimi izzivi pri izbiri kratkoročne strategije se srečujejo ženske?

2 SPOLNA SELEKCIJA

Skozi potek človeške evolucije se je zgodila ena izmed najbolj fascinantnih stvari – iz popolnoma lastnih, lahko bi rekli kar sebičnih interesov so moški in ženske izoblikovali drug drugega. Kot glavno orodje oblikovanja pa jim je služila spolna selekcija (Miller, 2000).

Prvo definicijo koncepta spolne selekcije je predstavil Charles Darwin v svojem delu *In the Origin of Species by Means of Natural Selection* (Ogrizek in Grajfoner, 2013). Jones ter Ratterman (2009) ugotavljata, da je Darwinov največji dosežek v povezavi s spolno selekcijo zagotovo njegova definicija pojava, ki jo še dandanes uporabljamo. S težavo lahko najdemo dovršen citat, ki zajema popolno opis tega koncepta, a je vendar Darwin zapisal sledeči opis: spolna selekcija se ukvarja s prednostmi, ki jih imajo določeni posamezniki pred drugimi člani iste vrste in spola izključno v povezavi z reprodukcijo (Darwin po Jones, 2009).

Darwin je spolno selekcijo razumel kot del naravne selekcije, ki favorizira lastnosti, ki zagotavljajo razmnoževalno prednost enega posameznika pred drugim, a vendar v osnovi spolna selekcija fundamentalno ne nasprotuje kakršnemu koli aspektu evolucije s pomočjo naravnega izbora (Gaulin, 2003). Zatorej naravni izbor in spolna selekcija nista dva popolnoma ločena procesa. Spolno selekcijo gre jemati kot proces, ki ne le dopolnjuje naravni izbor, pač pa tudi tesno sodeluje z njim in soustvarja evolucijo človeka.

Teorija spolne selekcije poskuša rešiti evolucijski paradoks: zakaj se razvijajo lastnosti, ki neposredno zmanjšujejo posameznikove možnosti za preživetje? (Gama Mota, 2009). Nasploh lahko rečemo, da medtem ko naravna selekcija izhaja iz potrebe po preživetju, spolna selekcija izhaja iz potrebe po razmnoževanju, saj prinaša orodja za dostop k spolnim partnerjem, ne pa orodij za preživetje (Grzimeks animal live enciclopedia, 2015).

Prav spolna selekcija velja za eno izmed genialnih idej in zamisli Charlesa Darwina. Ugotavljal je, da mnoge izmed karakteristik, ki jih je opazil pri živalih, ni mogoče jemati zgolj kot adaptacije, ki so se razvile kot posledica izzivov iz okolja (Palmer in Palmer, 2002). Razumel je, da teorija naravnega izbora ne more obrazložiti na primer takšne ekstravagantne značilnosti, kot je veličastni rep pava, saj takšna značilnost dejansko zmanjša možnosti za preživetje zaradi povečane ranljivosti pred plenilci ter večje porabe energije za vzdrževanje. Predlagal je precej zanimivo in ekstravagantno razlago, in sicer je menil, da se je dolg rep pava razvil zaradi preferenc samic pava. Posledično se je kljub znižanim možnostim za preživetje povečala možnost razmnoževanja (Gama Mota, 2009). Prišel je do zaključka, da v vrstah, ki se spolno razmnožujejo, kakršna koli dedna lastnost, ki povečuje možnosti do boljšega dostopa k spolnim partnerjem, ima tendenco se širiti med vrsto, četudi s tem zmanjšuje možnosti za preživetje (Palmer in Palmer, 2002).

Po mnenju Darwina naj bi spolna selekcija opravljala svoje delo skozi dva glavna procesa. Pri prvem tako imenovanem procesu intraseksualne kompeticije člani enega spola (pogosto, a vendar ne vedno moški) tekmujejo med sabo za dostop do spolnih partnerjev. Drugi proces, ki ga imenujemo interspolna selekcija, pa vključuje preference članov enega spola (običajno ženske) do članov nasprotnega spola, ki posedujejo določene lastnosti (Buss, 2006).

Kljub razlikovanju med moško kompeticijo za ženske in žensko selekcijo spolnih partnerjev, je Darwin razumel, da sta ženska izbirčnost in moška tekmovalnost dve strani istega kovanca. Izbira spolnega partnerja enega spola po navadi izzove tekmovalnost pri nasprotnem spolu, ki se lahko kaže v interference competition (fizičnem boju za nasprotni spol) ali skozi exploitation competition (zmožnosti najti in zapeljati nasprotni seks, preden to stori kdo drug). Na žalost Darwin ni imel dejanske razlage, zakaj po navadi moški agresivnejše tekmujejo za dostop do nasprotnega spola kot ženske ter zakaj moški dvorijo in ženske izbirajo (Miller, 2000).

Eno izmed možnih razlag takšnih razlik med spoloma sta predlagala Tim Clutton – Brock in Amanda Vincent leta 1990. Znanstvenika menita, da je ključna spremenljivka reproduktivna stopnja – ki se nanaša na to, koliko potomcev lahko proizvede posameznik v točno določenem časovnem intervalu. Predstavljajmo si en velik reproduktivni bazen, v katerem sodelujejo tako moški kot ženske. Vsako reproduktivno parjenje zahteva enega moškega in eno žensko. Vsako spolno dejanje med moškim in žensko za čas samega parjenja odstrani partnerja iz razmnoževalnega bazena (polnega potencialnih plodnih partnerjev). In prav tukaj se začnejo dogajati razlike. Eno spolno občevanje odstrani moškega z reproduktivnega bazena za le nekaj minut, medtem ko žensko za minimalno 12 mesecev (obdobje nosečnosti ter začetnega dojenja). Če vsak spolni akt odstrani eno žensko iz reproduktivnega bazena za obdobje enega leta in enega moškega za le nekaj ur, bo reproduktivni bazen vseboval veliko več plodnih moških kot pa žensk. Posledica tega pa je dejstvo, da bo ženska, ko je prosta za parjenje, v reproduktivnem bazenu dobila veliko partnerjev, ki so pripravljene spolno občeovati, in le nekaj ženskih tekmecev. Nasprotno od ženske populacije pa bo vsak moški, ki se odloči za spolno občevanje, v reproduktivnem bazenu dobil le nekaj plodnih žensk, ki so pripravljene spolno občeovati, in veliko moških tekmecev (Gaulin, 2004). Posledično tekmovanje med ženskim spolom bo vedno precej manj napeto kot pa med moškim.

2.1 Intraseksualna kompeticija

Moški spol pri različni vrstah tekmuje med sabo za dostop do zaželenih spolnih partnerjev nasprotnega spola. To je fenomen, ki ga imenujemo moška tekmovalnost, ki predstavlja eno izmed dveh komponent spolne selekcije. Kljub temu da oba spola lahko neposredno tekmuteta za spolne partnerje, je moška tekmovalnost pogostejša, saj ženske veljajo za

izbirnejši spol (Miller in Somjee, 2014). Intraseksualna kompeticija razlaga evolucijo moških »orožij« za borbo, kot so široka ramena, višina, mišičasta postava, globok glas za ekskluzivni dostop k želenim spolnim partnerjem (Gama Mota, 2009). Sam pomen kompeticije se nanaša na tekmovanje članov enega spola (običajno moškega) za dostop do nasprotnega spola (Rossano, 2003). Zmagovalec tekmovanja dobi ekskluzivni dostop do želenega spolnega partnerja, poraženec pa tvega, da ne bo naprej prenesel svojih genov. Če predpostavljamo, da so lastnosti, ki so bolj zaželeni, vsaj delno dedne, lahko pridemo do zaključka, da se bodo zaželeni lastnosti v večjem številu širile med populacijo (Buss, 2006). A vendar ne gre le za fizične lastnosti, kot so velikost ali moč, ki jih potrebujemo za fizično tekmovanje – gre se tudi za lastnosti, ki so potrebne za pritegnitev pozornosti nasprotnega spola s podajo različnih znakov, kot so sposobnost pridobivati dobrine ali tekmovanje za višji socialni status na hierarhični lestvici. Bistvo kompeticije ni direktni fizični stik posameznikov med sabo. Sestavljeno je iz vedenj, ki omogočajo pridobitev boljših ali omejenih virov pred drugimi tekmovalci (Buss, 1988).

Thornhill in Alcock (1983) menita, da obstajajo 4 komponente intraseksualne kompeticije, ki so razširjene med ljudmi:

1. spretnosti pri lociranju spolnih partnerjev (pogosto obiskovanje habitata nasprotnega spola)
2. proizvodnja učinkovitega vedenja za pritegnitev pozornosti nasprotnega spola (nakazovanje zanimanja, dostopnosti).
3. pridobivanje virov, ki so močno zaželeni pri nasprotnem spolu (pridobivanje nepremičnin, finančnih sredstev, luksuznih virov).
4. spreminjanje morfologije ali videza (hujšanje).

2.2 Interseksualna selekcija

Pogosto poimenovana kar ženska izbira se interseksualna kompeticija nanaša na to, kako preference enega spola (po navadi žensk) vplivajo na drugi spol (po navadi moške) (Rossano, 2003). Bistvo procesa leži v dejstvu, da lastnosti, ki jih išče eden spol v nasprotnem spolu, lahko privedejo do evolucijskih sprememb – lastnosti se lahko razširijo med populacijo ali pa postopoma izginejo. V primeru, da bi večina žensk preferirala partnerje z oranžnimi lasmi, bi takšni moški imeli razmnoževalno prednost pred drugimi. Tekom časa pa bi to privedlo do porasta moških z oranžnimi lasmi v celotni populaciji (Buss, 2006).

Kljub pogostemu poimenovanju interseksualne selekcije – ženska izbire, gre pri tej vrsti selekcije za oba spola. Obstaja veliko lastnosti, ki se cenijo tako s strani žensk kot moških, a se vendar razlikujejo glede na spol. Po svoji obsežni študiji moških in ženskih preferenc

leta 1989, ki je vsebovala udeležence iz 37 kultur, je David M. Buss prišel do zaključka, da ženske preferirajo perspektivne snubce z lastnostmi, ki se navezujejo na potencialno posedovanje virov: dobri finančni obeti, ambicije, delavnost, emocionalna dozorelost ter nekoliko starejši. Moški pa po drugi strani preferirajo ženske z očitnimi lastnostmi plodnosti: zmožnost zanositve ter skrbi za otroka, kar se jasno kaže v preferiranju zdravih in mladostnih partneric (Buss, 1989). Buss (2006) meni, da preference enega spola določajo področja, na katerih se bo boril nasprotni spol skozi potek celotne evolucije spolnih preferenc.

3 TRIVERSOVA TEORIJA STARŠEVskega VLOŽKA

Zakaj so ženske izbirčnejše pri izbiri spolnega partnerja ter zakaj so moški bolj tekmovalni? Na ta vprašanja Darwin ni mogel odgovoriti s pomočjo teorije spolne selekcije. Šele pol stoletja po razglasitvi teorije so evolucijski biologi lahko zasnovali zadosti močno teorijo, ki lahko razloži, kaj determinira, kateri spol bo tekmoval in kateri izbiral spolne partnerje. Robert Trivers je bil prvi avtor, ki je opisal osnove reproduktivnih razlik med spoloma. Poimenoval jih je »starševski vložek« (Alispahić idr., 2013). Trivers (1972) je definiral starševski vložek kot vsak vložek, ki ga naredijo starši v potomca za povečanje možnosti njegovega preživetja (in reprodukcije) in s tem zmanjšajo možnosti v vlaganje v druge potomce. Tako je po Triversu starševski vložek nek omejen vir (kot na primer našega denarnega proračuna ali dohodka – če se odločimo za nakup ene stvari, si po tem takem ne bomo morali privoščiti druge). Kar nas posledično pripelje k misli, da bo nekdo z omejenim proračunom skrbno izbiral, kam bo vložil svoje vire (Gaulin, 2004).

Moški in ženske so si glede na pripadnike drugih vrst med seboj bolj podobni. A vendar evolucijska teorija predpostavlja obstoj določenih domen, ki sprožajo različne vzorce v vedenju dveh spolov. Te domene se nanašajo na minimalni starševski vložek, ki je potreben za reprodukcijo. Pri večini vrst, ki se spolno razmnožujejo, vključujoč homo sapiens, obstaja velikanska razlika med dvema spoloma v pogojih minimalnega starševskega vložka, zahtevanega za reprodukcijo. Najnižji minimum vložka za ženske znaša 9 mesecev (čas nosečnosti), med tem to ko pri moških znaša le čas ejakulacije sperme v vagino plodne ženske (Palmer in Palmer, 2002). Zaradi zmožnosti zanositve, dojenja ter skrbi za otroke ženske predstavljajo dragocen razmnoževalni vir. Upoštevajoč dejstvo, da zanositev in nadaljnja skrb za otroka zmanjšata reproduktivne zmožnosti ženske in jo za nekaj mesecev ali celo let umaknejo z reproduktivnega trga, bi evolucija morala favorizirati ženske, ki so bolj izbirčne pri izbiri potencialnega partnerja. Ženska, ki naokoli nepremišljeno razdaja svoje reproduktivne vire in tvega ostati sama po zanositvi, ima manjše možnosti za preživetje in predajo svojih genov naprej. Seveda se je z moderno kontracepcijsko tehnologijo tveganje drastično zmanjšalo in ženskam posledično določilo več maneverskega prostora, a so ženske še vedno bolj izbirčne in previdne kot pa moški (Buss, 2009).

Buss (2009) povzema Triversovo teorijo z pomočjo dveh glavnih zaključkov teorije :

- Spol, ki več vlaga v potomce (večinoma ženske), bo vedno bolj kritičen in previdnejši pri izbiri spolnega partnerja.
- Spol, ki manj vlaga v potomce, bo vedno bolj tekmovalen za dostop do spola, ki vlaga več v potomce.

Kot smo že prej ugotovili, so pri človeški rasi ženske že zaradi narave razmnoževanja spol,

ki vlaga več v potomce, zatorej so spol, ki je nagnjen k večji izbirčnosti. Moški so zatorej spol, ki vlaga manj v potomce, kar posledično pripelje k večji tekmovalnosti za dostop k spolnim partnerjem.

3.1 Dvostarševska skrb za otroka

Nosečnost in laktacija sta tipičen primer starševskega vložka v otroka. Nenehno zagotavljanje takšnih virov, kot sta zaščita in hrana, pa prav tako veljajo za primer naložbe v potomca. Ko oba starša enako skrbita in vlagata v svojega potomca, pravimo, da otrok dobiva dvostraševsko oskrbo (Gaulin, 2004).

Vendar, zakaj bi se moški, ki se lahko dokaj neomejeno razmnožuje, odločil ostati poleg ene ženske in vlaga v točno določenega potomca? Možen odgovor na vprašanje je dejstvo, da se zaradi lažjega poroda človeški novorojenčki rodijo precej nemočni in so popolnoma odvisni od staršev, kar zahteva skrb, ki traja vsaj 5 let, kar predstavlja najdaljšo dobo med sesalci (Gaulin, 2004). Kar nas napeljuje na misel, da je evolucija lahko favorizirala potomce, ki so imeli oskrbo tako s strani matere kot očeta.

Tekom podrobne preučitve različnih kultur človeka so evolucijski psihologi prišli do zaključka, da so moški pravzaprav res razvili določene psihološke prilagoditve k starševski skrbi za otroka. Eden izmed najbolj očitnih dokazov za to je dejstvo, da povprečen moški zagotavlja veliko več dobrin za preživetje, kot jih lahko sam konzumira. Medtem ko ženska v času nosečnosti in dojenja konzumira dvakratno količino dobrin, ki jih lahko sama pridobi (Dunbar in Barrett, 2007). Takšno razmerje med pridobivanjem in konzumacijo dobrin jasno nakazuje na razvoj dvostarševske skrbi za otroka (Kaplan, Hill, Lancaster, Hurtado, 2000).

Pod določenimi pogoji ima otrok, ki prejema dvostraševsko skrb, večje možnosti za preživetje za razliko od otroka, ki prejema skrb s strani le enega od staršev (Gaulin, 2004). Primer: imamo dva moška posameznika – Janeza in Ivana, ki istočasno oplodita dve ženski. Janez se odloči oditi po rojstvu svojega genetskega potomca in se še naprej poslužuje kratkoročnih strategij izbire spolnega partnerja. Ivan se odloči ostati ob ženski in pomagati pri skrbi za otroka. Teoretično gledano bo Janezov otrok imel manj možnosti za preživetje zaradi pomanjkanja števila virov za preživetje, zaščite ter očetovske figure, ki bi ga naučila spretnosti pridobivanja dobrin. Kar pomeni, da po vsej verjetnosti ta otrok ne bo preživel niti do časa, ko bi se lahko sam razmnoževal – genetski zapis Janeza bo izginil z zadnjim dihom tega otroka. Otrok Ivana pa bo zaradi skrbi s strani očeta in matere imel povečane možnosti za preživetje, kar pomeni, da se bo lahko še naprej sam razmnoževal in zagotovil veliko genetskih potomcev Ivana. V »bitki« za prenos genetskega materiala naprej je Janez zagotovo poraženec.

A če je skrb za otroka v preteklosti trajala od 5 do 10 let (obdobje laktacije), se je danes ta doba podaljšala vse tja do zgodnje odraslosti (20+). Zakaj? Zaradi »socialne ure« posameznika. Socialna ura se nanaša na vrsto socialnih norm, ki vplivajo na posameznika v tako imenovanem procesu socializacije. Na življenjski cikel posameznika vpliva veliko različnih stvari, kot so na primer kulturna prepričanja, industrijsko pogojene ideje o vlogi moškega in ženske, čas polnoletnosti, omejitve glede na starost ter prepričanja in ideje posameznika. V skladu s paradigmo življenjskega ciklusa je potek življenja posameznika v osnovi izdelek velikanskih socialnih sil in struktur (Gaulin, 2004). Glede na današnjo družbo in njene standarde lahko z gotovostjo trdimo, da ima današnja mladina svoje določene standarde in ideje o časovnem okviru, kdaj bi se morala osamosvojiti. Te ideje pa jasno nakazujejo na to, da se starševska skrb iz generacije v generacijo podaljšuje.

4 PREFERENCE

Izbira določenega osebkca pred drugimi kot spolnega partnerja je posledica delovanja partnerskih preferenc (Palmer in Palmer, 2002). Miller in Todd (1998) menita, da so te preference po navadi mentalne adaptacije, ki potekajo kot kompleksne nevrološke sheme in so konstruirane skozi interakcijo velikega števila genov in okoljskih pogojev, ki se nagibajo v korist posameznika z določenimi vidnimi lastnostmi. Lahko je zavedni ali nezavedni proces, ki je lahko psihološki, fiziološki ali oboje hkrati.

Buss (1989) meni, da so preference pri izbiri spolnega partnerja pomembne z vidika vsaj treh znanstvenih kontekstov:

- Lahko vplivajo na trenutno *smer razvoja* spolne selekcije z določanjem, kdo je in kdo ni vključen v parjenje (mating) – favorizirane dedne karakteristike bodo bolj opazne v populaciji in zatorej bodo posamezniki s takšnimi karakteristikami bolj zaželeni kot pa posamezniki brez njih.
- Lahko odražajo *predhodne selekcijske pritiske* in s tem zagotavljajo pomembne namige o reproduktivni zgodovini vrste.
- Lahko izvajajo *selektivne pritiske* na druge komponente sistema izbire spolnega partnerja. Na primer, v kontekstu intraseksualne kompeticije morajo biti strategije, ki so uporabljene za pritegnitev in ohranitev pozornosti nasprotnega spola, pod močnim vplivom izraženih preferenc članov nasprotnega spola (Buss, 1988).

Poleg očitnih *reproduktivnih prednosti*, na katere se osredotočajo preference pri izbiri spolnega partnerja, Buss (2009) predpostavlja, da se preference širijo tudi na *materialne prednosti*, kot so posameznikov dostop do hrane ali zavezništva, *razmnoževalne prednosti*, s pomočjo katerih prepoznamo znake plodnosti pri spolnem partnerju, ter *genetske prednosti*, s pomočjo katerih bi na otroka prenesli boljši genetski zapis, ki bi bil najbolj optimalno prilagojen trenutnemu okolju in bi povečal njegove reproduktivne sposobnosti.

Partnerske preference in strategije se razlikujejo v odvisnosti od tega, ali posameznik išče kratkoročnega ali dolgoročnega partnerja. Buss (1998) trdi, da tako moški kot ženske uporabljajo te strategije, a vendar zaradi različnih razlogov.

Poleg navedenih dejavnikov se preference razlikujejo glede na ekološki kontekst (v okolju, kjer je povečano število parazitov, oba spola posvečata večjo pozornost in poudarek fizični privlačnosti, ki naj bi nakazovala na dobro zdravje) (Gangestad in Buss, 1993); glede na kulturne norme, ki veljajo v določeni skupnosti (na primer zahtevana nedolžnost pri potencialni dolgoročni partnerici) (Buss, 1989); glede na menstrualni cikel ženske (Puts, 2005), starost posameznika ter sistem parjenja (monogamni, poligamni, poliandrični ...)

Potitska M. Razlike med moškimi in ženskimi preferencami pri izbiri partnerja: evolucijsko oblikovane strategije spolne selekcije.

Univerza na Primorskem, Fakulteta za matematiko, naravoslovje in informacijske tehnologije, 2015 11

(Buss, 1989) ali pa glede na lastno samooceno kot spolnega partnerja (Rossano, 2003).

5 TEORIJA SEKSUALNIH STRATEGIJ

Skozi desetletja od razglasitve Darwinove teorije spolne selekcije so različni znanstveniki, kot so Trivers, Miller, Fisher skušali dognati in razložiti mehanizem, ki sproža takšno vedenje pri človeški vrsti. A vendar največji doprinos ni bil narejen vse do znamenitega Davida M. Bussa, ki je sprožil pravo revolucijo s svojo teorijo seksualnih strategij.

Teorija seksualnih strategij opisuje evolucijsko teorijo človeške spolnosti. David M. Buss v svoji knjigi »The Evolution of Desire: Strategies of Human Mating« uvaja razlago različnih strategij pri izbiri partnerja. Kljub temu da se zdi, da je romantični odnos med dvema človekoma na prvi pogled mogoče skrajno neprimerno opisovati in jemati kot nekaj tako popolnoma neromantičnega, kot je izbira strategije, kaj kmalu lahko uvidimo, zakaj je izbral prav ta termin. Buss je namreč prepričan, da spolnega partnerja ne izbiramo po naključju, da nismo kar tako zaradi spleta okoliščin nagnjeni k enim posameznikom bolj kot k drugim in to vsekakor ne počnemo zgolj iz dolgčasa. Človeška izbira spolnega partnerja je strateška in te naše strategije so zasnovane za reševanje določenih izzivov, ki jih prinaša parjenje. Zatorej so spolne strategije adaptivne rešitve za težave iskanja primerne spolnega partnerja (Buss, 2003).

Vsaka seksualna strategija je prilagojena specifičnemu adaptivnemu izzivu, kot je na primer izbira dobrega spolnega partnerja ali zmaga nad drugimi posamezniki v tekmi za pritegnitev pozornosti nasprotnega spola. Zatorej je vsaka seksualna strategija psihološki mehanizem, kot so na primer preference za določenega spolnega partnerja, občutek ljubezni ali ljubosumja. Vsak psihološki mehanizem pa je občutljiv na informacije iz okolja, ki ga obdaja, na primer fizične lastnosti, znaki dostopnosti ali namigi na možno nezvestobo. Prav tako pa so ti psihološki mehanizmi občutljivi na informacije, ki jih dobimo o nas iz sveta, ki nas obdaja, recimo, ali smo zmožni pritegniti pozornost določenega osebk nasprotnega spola, ki je dokaj zaželen s strani naših tekmecev (Buss, 2003).

Glavna sestavina Teorije seksualnih strategij je prav zagotovo dejstvo, da so spolne strategije odvisne od konteksta ter močno občutljive na njihovo trajanje, ki je lahko kratkoročno ali dolgoročno. Prav tako teorija sloni na dejstvu, da so se moški in ženske tekom evolucije soočali z različnimi izzivi, vsaj na določenih področjih, zatorej se principi in kriteriji, katerih se poslužujejo pri izbiri spolnega partnerja, razlikujejo (Buss in Schmitt, 1993).

Buss in Schmitt (1993) takole povzameta glavne premise teorije seksualne selekcije:

- V človeški evolucijski zgodovini sta se oba spola pod različnimi pogoji posluževala dolgoročnih in kratkoročnih strategij parjenja, a vendar le takrat, ko so koristi bile večje od stroškov.

- Pri posluževanju kratkoročnih ali dolgoročnih strategij izbire spolnega partnerja je treba reševati različne adaptivne izzive.
- Zaradi različnega minimalnega vložka v potomce, moški za razliko od žensk posvetijo večji delež svojega napora pri izbiri spolnega partnerja prav kratkoročnim strategijam.
- Zaradi različnih reproduktivnih priložnosti in omejitev za moške in ženske v kontekstu obeh strategij, morajo ženske in moški rešiti različne izzive pri izbiri ene ali druge strategije, a vendar obstajajo tudi izzivi, ki so skupni tako moškim kot ženskam.
- V evolucijski zgodovini so bili moški omejeni v svojem reproduktivnem uspehu glede na število plodnih žensk, do katerih so lahko dostopali. Zatorej lahko reproduktivne omejitve moških razdelimo na 4 glavne izzive, ki so jih morali rešiti za to, da se lahko uspešno poslužujejo kratkoročne strategije izbire spolnega partnerja:
 - izziv števila partnerjev,
 - izziv identifikacije ženske, ki je spolno dostopna,
 - izziv identifikacije ženske, ki je plodna,
 - izziv minimalizacije stroškov rizika in zavezanosti.
- Prav tako so moški za uspešno uporabljanje dolgoročnih strategij pri izbiri partnerja morali uspešno razrešiti 4 izzive:
 - izziv identifikacije ženske z visoko reproduktivno vrednostjo,
 - izziv prepričanosti v starševstvo (prepričanost v genetsko sorodstvo z otrokom, ki ga je povila njegova partnerka),
 - izziv identifikacije ženske z dobrimi starševskimi lastnostmi,
 - izziv najti žensko, ki je pripravljena na dolgoročno zvezo.
- Reprodukтивna omejenost žensk v evolucijski zgodovini pa ni bila odvisna od števila spolnih partnerjev, do katerih je lahko dostopala, pač pa primarno od števila in kakovosti zunanjih virov, ki jih je lahko pridobila zase in za svoje potomce ter sekundarno od kvalitete genov njenega spolnega partnerja.
- Te reproduktivne omejitve lahko razdelimo v dve večji skupini izzivov, ki jih je morala rešiti ženska za to, da se je lahko uspešno posluževala kratkoročne strategije pri izbiri spolnega partnerja:
 - izziv takojšnje pridobitve virov,
 - izziv pravilne presoje perspektivnega dolgoročnega partnerja.
- Za učinkovito uporabo dolgoročne strategije izbire spolnega partnerja so ženske morale rešiti sledeče izzive:
 - izziv identifikacije moškega, ki ima zmožnost vlagati in deliti svoje dobrine z žensko in njenimi potomci,
 - identifikacija moškega, ki je pripravljen svoje dobrine vlagati in deliti z žensko in njenimi potomci,
 - izziv identifikacije moškega z dobrimi starševskimi veščinami,

- izziv najti moškega, ki želi in je pripravljen na dolgoročno zvezo in obvezo,
 - izziv identifikacije moškega, ki je pripravljen in zmožen ščititi žensko in njene potomce pred napadalci.
- Tako ženske kot moški so razvili različne psihološke mehanizme, s katerimi rešujejo prilagoditvene izzive za učinkovito uporabo kratkoročne ali dolgoročne strategije izbire spolnega partnerja.
- Psihološke mehanizme ter njihove vedenjske manifestacije v povezavi s časovnimi okviri (dolgoročno ali kratkoročno) predstavljajo razvite seksualne strategije moškega in ženske.

Na tem mestu ne morem ne poudariti, da so strategije izbire partnerja opisane v evolucijskem smislu, kar pomeni, da so nekatere razlage smiselne le v evolucijskem kontekstu, ne pa v modernem smislu razumevanja odnosov. Evolucijska psihologija se ukvarja z vprašanjem »kako?«. Zatorej je njen cilj razlaga, zakaj je določeno vedenje takšno, kot je, zakaj se odzivamo na vplive iz okolja tako kot se, ter zakaj so naši odgovori takšne oblike, kot so. Človeško vedenje variira od kulture do kulture (zaradi različnih vplivov iz okolja, ki so jim podvrženi posamezniki), a kljub temu takšna variacija ni naključna. Evolucijski psihologi verjamejo, da ima človeško vedenje določen vzorec in ta vzorec ima svoj smisel v luči evolucijske psihologije in njenih razlag.

Nekateri ljudje se lahko negativno odzovejo, ko slišijo evolucijsko razlago takšnih stvari, kot so izven zakonska razmerja moškega ali ženske kot nekaj »popolnoma normalnega in ki imajo svoje korenine v določenih evolucijskih psiholoških adaptacijah. Krivdo takšnega odziva pa gre pripisati tako imenovani naturalistični zmoti – napačni ideji o tem, da evolucijski pristop opravičuje veliko zlobnih nezaželenih početij v skupnosti na podlagi prepričanja, da so »naravna«. Evolucijski pristop le skuša razumeti mehanizem delovanja določenega vedenja, razložiti, zakaj je takšno, kot je. Nobenemu vedenju pa ne daje oznake »dobro« ali »slabo« in prav tako ne skuša spremeniti naših moralnih načel (Gaulin, 2004).

5.1 Dolgoročna strategija

O dolgoročni spolni strategiji govorimo takrat, ko oba spola masivno vlagata v partnerja ter njune potomce. Vse znane kulture imajo formalna poročna zavezništva med moškim in žensko. V medkulturnem razumevanju je zakon formalno reproduktivno zavezništvo, ki vsebuje vzajemne obveznosti med moškim in žensko, pravico do spolnega dostopanja, pričakovanja, da bo zakon obdržan skozi nosečnost, dojenje in otrokovo odraščanje ter zakonito priznanje statusa, da je otrok skupen (Daly in Wilson, 1998 po Buss in Schmitt, 1993).

5.1.1 Dolgoročne strategije moškega

Zaradi dejstva, da moški minimalni vložek v potomce znaša le čas ejakulacije sperme v žensko, se posledično poraja vprašanje, zakaj bi moški, ki lahko v roku enega leta oplodi na primer 10 žensk, bil pripravljen uporabljati dolgoročno strategijo parjenja in posledično ne unovčiti vsega svojega razmnoževalnega potenciala? (Palmer in Palmer, 2002).

Eden izmed možnih odgovorov je zagotovo dejstvo, da *pravila igre postavljajo ženske*, ki imajo večjo razmnoževalno vrednost. Zaradi svoje zaščite in posledično zaščite svojih potomcev je ženska lahko izbirčnejša pri izbiri partnerja in bo pripravljena v spolno občevanje le z moškim, ki bo kazal znake pripravljenosti v dolgoročno vlaganje.

S pripravljenostjo vstopiti v zakon in se dolgoročno vezati moški *povečuje svoje zmožnosti* dobiti kvalitetnejšo partnerico. Zaradi pripravljenosti v vlaganje v žensko in potomce lahko moški privlači večje število žensk in tako razširi svoj krog izbire, saj ženske tipično privlačijo moški z očitnimi znaki in lastnostmi pripravljenosti v dolgoročno vezanje.

Z dolgoročnim vezanjem moški pridobi ekskluzivni dostop do ženske in tako poveča možnosti *prepričanosti v starševstvo* in se posledično izogne vlaganju dobrin v otroka s tujimi geni.

Za prenos svojih genov naprej ne zadostuje le oploditev ženske, saj je po rojstvu otroka le-tega treba vzgajati in zaščititi pred tujimi napadalci. Če moški želi *uspešno prenesti svoje gene* naprej, mora ostati ob otroku tudi po njegovem rojstvu, kar zahteva dolgoročno vezanje. In ne nazadnje, v nekaterih kulturah dolgoročno vezanje moškega (poroka) predstavlja *izboljšanje socialnega statusa*, ki za sabo prinaša povečanje dostopa do boljših dobrin in večjega števila potencialnih spolnih partneric (Buss, 2009).

Zaradi visoke vrednosti žensk kot spolnih partnerk na razmnoževalnem trgu so moški praktično omejeni v svoji izbiri strategije. Lahko rečemo, da dolgoročne strategije žensk znatno vplivajo na genetski bazen moških. Teoretično gledano v okolju, kjer ženske preferirajo moške, ki so pripravljeni vlagati v potomstvo, je najboljša izbira za moškega izbira prav dolgoročne strategije, saj v nasprotnem primeru obstaja velika možnost, da ne bo privlekel pozornosti nobene ženske. V okolju, kjer ženske ne zahtevajo velikega vlaganja v potomce, je zagotovo boljša izbira prav kratkoročna strategija (Sefcek, Brumbach, Vasquez, Miller, n.l.). Zatorej bomo, dolgoročno gledano, v okolju, kjer ženske preferirajo partnerje z visokim vložkom v potomce, lahko čez čas opazili povečano število moških, ki uporabljajo dolgoročno strategijo izbire spolnega partnerja, saj s tem povečujejo svoje reproduktivne zmožnosti. Moški, ki jim spodleti takšna prilagoditev, praktično nimajo možnosti za prenos

svojega genetskega materiala naprej.

5.1.2 Dolgoročne strategije ženske

Zaradi večjega minimalnega starševskega vložka je popolnoma logično, da so ženske izbirčneje in previdnejše pri izbiri spolnega partnerja, zato je izbira dolgoročne strategije popolnoma logična. S pridobitvijo dolgoročnega partnerja ženska zagotovi dobrine zase in za svoje otroke, pridobi zaveznika in zaščitnika pred fizično zlorabo s strani drugih moških, zagotovi preživetje svojega otroka, izboljša svoj socialni status v družbi. Prav tako z izbiro primerne dolgoročnega spolnega partnerja zase ženska izbira dobrega očeta za svoje potomce, ki bi lahko znal prenesti svoje spretnosti in veščine na potomce in s tem omogočiti njihovo lažje preživetje ter prenos genov naprej (Regan idr., 2000).

5.2 Kratkoročna strategija

Poleg dolgoročnih zvez, ki lahko trajajo več let, obstajajo spolne zveze, ki trajajo le nekaj mesecev, dni ali pa le nekaj ur. Takšnim zvezam pravimo kratkoročne zveze in le-te se nanašajo na kratkoročne seksualne strategije pri izbiri spolnega partnerja.

Priložnostni seks, bežna afera, seks brez obveznosti – vse to so le nekatera imena kratkoročnih razmerij med moškim in žensko. Seks zaradi reprodukcije je povsem zastareli koncept. Seks zaradi užitka ni tako nov, a je vendar še precej svež. Z moderno globalizacijo, mešanjem kultur, uničevanjem verstev je seks postal nekaj povsem vsakdanjega. Ko moderen človek pomisli na spolni odnos, ne pomisli na reprodukcijo ali ustvarjanje družine. Pomisli zgolj na užitek. Kako je prišlo do tega? Po mojem mnenju je »krivec« moderna kontracepcija. V današnjih časih z uporabo kontracepcije ženska, ki se poslužuje kratkoročnih strategij, ne more izgubiti praktično nič, razen svojega ugleda. Z uporabo moderne kontracepcije današnji mošk, ne tvega dobiti spolno prenosljive bolezni. Kljub temu da današnji kratkoročni odnosi med moškim in žensko še vedno temeljijo na spoznavanju potencialnega dolgoročnega partnerja, ima vse večji pomen pri izbiri kratkoročne strategije element zabave in čistega užitka.

Kljub vse večjemu vplivu stranskih razlogov v tem poglavju, se bom posvetila evolucijski razlagi nastanka kratkoročnih strategij izbire spolnega partnerja.

Tako moški kot ženske se poslužujejo kratkoročnih strategij, a iz različnih razlogov. Medtem ko kratkoročne strategije lahko moškemu služijo kot možnost oploditve čim večjega števila žensk in posledično prenosa večjega števila genov naprej, kratkoročne strategije za žensko nimajo direktne koristi, saj več kot dva do tri otroka (v primeru dvojčkov ali trojčkov) na

leto ne morejo roditi, jim pa lahko zagotavljajo takojšnje povečanje virov zanje in za potomce, večjo zaščito v primeru smrti ali poškodbe dolgoročnega partnerja ter genetsko prednost parjenja z moškimi, ki ima boljše gene.

Želja po spolni raznovrstnosti in večjem številu spolnih partnerjev in odnosov je dokazano večja pri moškem. Clarke in Hatfield (1989) v svoji vedenjski študiji potrjujejo velikanske razlike med moškimi in ženskami. V študiji so bili udeleženi študenti moškega in ženskega spola, h katerim je pristopil popoln neznanec nasprotnega spola z besedami : »Živijo, že nekaj časa te opazujem in zdiš se mi zelo privlačen/-a« Nato je bilo naključno zastavljeno eno izmed treh vprašanj :

1. Ali bi šel na zmenek z menoj?
2. Ali bi šel z mano v moje stanovanje?
3. Ali bi spolno občeval z menoj?

Eksperimentatorji so zabeležili procent ljudi, ki so privolili v vsako izmed vprašanj ter njihove verbalne odgovore. Na kar so dobili nepresenetljive rezultate. Med žensko populacijo je 50 % žensk privolilo na prvo vprašanje, le 6 % je privolilo na drugo vprašanje in 0 % je privolilo na tretje vprašanje. Medtem ko je med moško populacijo 50 % privolilo na prvo vprašanje, je 69 % privolilo na drugo vprašanje ter kar 75 % je privolilo na tretje vprašanje (Buss, 2006).

5.2.1 Kratkoročne strategije moškega

Reproduktivna korist moškega, ki se poslužuje kratkoročne strategije izbire spolnega partnerja, je popolnoma direktna – s povečanjem števila partneric moški povečuje število svojih potomcev. A vendar to velja le v primeru, če predpostavljamo, da vsi potomci tega moškega preživijo in prenesejo svoje gene naprej (Buss, 2009).

Poleg direktne koristi, ki jo za sabo prinaša strategija kratkoročnega parjenja, le-ta prinaša kar nekaj potencialnih stroškov, in sicer:

- riziko pridobitve spolno prenosljive bolezni, ki se povečuje z številom spolnih partnerjev;
- riziko pridobitve statusa »ženskarja« v družbi, ki posledično zmanjša njegovo vrednost kot potencialnega partnerja in otežuje možnost iskanja in pridobitve želenega spolnega partnerja za dolgoročno zvezo;
- zmanjšanje možnosti za preživetje potomcev zaradi pomanjkanja skrbi za le-te;
- povečana možnost maščevanja ljubosumnih mož v primeru, da je ženska, s katero moški uporablja kratkoročno strategijo, poročena ali vezana;
- povečana možnost maščevanja s strani družine ženske, s katero moški uporablja

strategijo kratkoročnega parjenja;

- riziko ločitve od njihovih dolgoročnih partnerjev ob razkrinkanju ali pa riziko maščevanja s strani le-teh (Buss in Schmitt, 1993).

5.2.2 Kratkoročne strategije ženske

Če se naše prednice ne bi nikoli zapletale v kratkoročno parjenje, moški ne bi mogli razviti tako močnega poželenja po spolni raznolikosti (Smith, 1984). Matematično gledano, mora število kratkoročnih zvez med spoloma biti identično, saj vsakič, ko moški ima kratkoročno afero z žensko, ki je nikoli prej ni srečal, mora vzporedno ženska imeti kratkoročno afero z moškim, ki ga nikoli prej ni srečala (Buss, 2009).

Kot moški, se tudi ženske srečujejo z različnimi riziki in prednostmi pri izbiri kratkoročne strategije. Ženska, ki uporablja kratkoročno strategijo, se sooča s sledečimi riziki:

- riziko pridobitve spolno prenosljivih bolezni, ki se povečuje s številom spolnih partnerjev;
- zmanjšanje svoje vrednosti, kot potencialne dolgoročne partnerice ter pridobitev statusa lahkomišelnosti ženske, kar ženskam škodi še bolj kot moškim;
- riziko zanositve in nezmožnosti pridobitve zaščite in dobrin za svoje potomce zaradi pomanjkanja dolgoročnega partnerja (Buss in Schmitt, 1993).

Kljub vsem stroškom, ki jih prinaša kratkoročna strategija, obstajajo potencialne reproduktivne koristi, ki jih lahko pridobi ženska, ki se uspešno poslužuje kratkoročne strategije izbire spolnega partnerja:

- takojšnje povečanje virov za žensko in njene potomce;
- z uporabo kratkoročne strategije ženska lahko lažje oceni spolnega partnerja kot potencialnega dolgoročnega partnerja;
- z kratkoročno strategijo pridobi dodatno zaščito v primeru smrti ali bolezni dolgoročnega partnerja (Buss in Schmitt, 1993).

5.3 Mešana strategija

Uporaba mešane strategije izbire spolnega partnerja pomeni, da moški ali ženska uporablja elemente tako ene kot druge strategije za povečanje svojih reproduktivnih zmožnosti (Sefcek idr., n.l.).

Na prvi pogled se lahko zdi, da če moški ali ženske uporabljajo eno strategijo, ne morejo istočasno uporabljati druge. A vendar lahko opazimo zanimivo nagnjenost obeh spolov k ustvarjalnemu mešanju obeh strategij hkrati. Pogosto lahko opazimo, kako je nek

posameznik vpletem v dolgoročno razmerje (dolgoročna strategija), v katerem masivno vlaga v otroke ter partnerja, a se vzporedno vendar poslužuje izven zakonskih afer (kratkoročna strategija) (Buss, 2006).

Zgodovinsko gledano, so moški tekom časa lahko prej izboljšali svoje reproduktivne zmožnosti s povečanjem števila žensk, ki jih lahko oplodijo, kot pa s povečanjem števila potomcev le od ene ženske (Betzig, 1986). Poročeni moški imajo v povprečju več izven zakonskih spolnih partnerjev kot ženske, kljub temu da se podatki o številu partnerjev razlikujejo od študije do študije (Rossano, 2003). Tooke in Camire (1991) poročata, da se moški bolj kot ženske nagibajo k iskanju izven zakonskega partnerja za kratek čas in se pri tem poslužujejo taktik zavajanja nasprotnega spola za lažji dostop. Zatorej poleg povečanega poželenja do izven zakonskih spolnih partnerjev so moški prav tako boljši lažnivci.

Tako kot moški se tudi ženske poslužujejo mešanih strategij, a iz drugačnih razlogov. Primarno je ženska zasnovana za resno zvesto monogamijo, vendar takoj, ko se moški izkaže za na primer nosilca slabih genov ali izgubi svojo zanesljivost, je ženska pripravljena spremeniti svojo taktiko zato, da izboljša svoje možnosti za preživetje in razmnoževanje. V primeru ženske se le-ta poslužuje taktik mešane strategije če: (a) predvideva, da njena bodočnost ni več varna in stabilna, (b) oceni, da je razpoložljivost moških, pripravljenih na dolgoročno zvezo, malo in prilagodi svoje obnašanje, (c) oceni svojo vrednost kot partnerke visoko ali nizko (Rossano, 2003). Walsh (1993) ugotavlja, da ženske, ki sebe ocenjujejo visoko na lestvici vrednosti potencialne partnerke, imajo veliko nižje število partnerjev in seksualnih izkušenj kot pa ženske, ki sebe cenijo manj.

6 IZZIVI, KI JIH MORAJO REŠITI MOŠKI PRI IZBIRI KRATKOROČNE STRATEGIJE

Pri uporabi kratkoročne strategije izbire spolnega partnerja se moški soočajo s kompleksnimi in večplastnimi izzivi, ki jih lahko razdelimo v 4 večje skupine:

1. izziv števila partneric,
2. izziv identifikacije spolno dostopne ženske,
3. izziv minimizacije stroškov, rizika in zavezanosti,
4. izziv identifikacije plodne ženske (Buss in Schmitt, 1993).

6.1 Izziv števila partneric

Skozi evolucijsko zgodovino so moški razvili močno željo po dostopu do čim večjega števila partneric, saj se le-ta neposredno povezuje z reproduktivnim uspehom moškega in zagotavlja večje število potomcev. Zaradi želje po čim večjem številu partneric v čim krajšem času je moral moški razviti določene adaptivne mehanizme izbora kratkoročnih partneric. Buss in Schmitt (1993) ugotavljata, da je ena izmed možnih adaptacij *zmanjšanje* oziroma *sprostitev* standardov pri izbiri kratkoročne partnerice. Gangestad (1993) predpostavlja, da pri kratkoročnih strategijah prevladujejo preference, ki se nanašajo na zunanji videz (fizični videz) potencialnega partnerja. Takšne lastnosti, kot so starost, inteligenca, osebnost in zasedenost ženske nimajo velikega vpliva. Takšna adaptacija je popolnoma logična, saj z znižanjem standardov moški razširi svoj krog izbire.

Poleg zmanjšanja standardov pri izbiri kratkoročnega partnerja skušajo moški zmanjšati čas med poznanstvom z žensko ter spolnim odnosom z njo, kar pomeni, da imajo v tem primeru prednost ženske, ki so manj zadržane. Zatorej, poslužujoč se zgoraj navedenih strategij oziroma standardov lahko moški v minimalnem času maksimira število partneric (Buss, 2009).

6.2 Izziv identifikacije spolno dostopne ženske

Pri uporabi kratkoročne strategije moški skušajo vlagati čim manj časa, energije in virov v pridobitev spolne partnerice. Vlaganje v žensko, ki ni spolno dostopna, zmanjša uspešno uporabo kratkoročne strategije. Zaradi pritiska takšnega izziva so moški razvili poseben mehanizem adaptacije. Moška strategija za rešitev izziva je preferiranje žensk, ki kažejo znake lahke dostopnosti – ženske z izkušnjami. Značilnosti, kot so zaprtost, skromnost, spolna neizkušenos, konservativnost so popolnoma nezaželene. V takšnem primeru moški iščejo ženske, ki s svojim vedenjem, oblačenjem, govorom nakazujejo na svojo dostopnost in pripravljenost spolno občevati (Buss, 2009).

6.3 Izziv minimizacije stroškov, rizika in zavezanosti

Z vlaganjem velikega deleža svojih virov v eno kratkoročno razmerje moški zmanjšuje delež virov, ki jih lahko vloži v drugo kratkoročno razmerje. Ker se moški skušajo izogniti porabi prevelikega števila svojih virov pri uporabi kratkoročne strategije, je logična rešitev izziva izogibanje ženskam, ki iščejo zavezanost, predanost ter vlaganje večjega deleža virov vanje (Buss in Schmitt, 1993).

6.4 Izziv identifikacije plodne ženske

Zaradi neposredne želje prenosa svojih genov naprej je popolnoma logično, da bo moški pri uporabi kratkoročne strategije preferiral ženske z očitnimi znaki plodnosti. Ženska z maksimalnim nivojem plodnosti ima večjo možnost zanositve že po enem spolnem odnosu, kar za moškega pomeni minimalni vložek z maksimalnim izkupičkom.

Biologi razlikujejo dve ženske lastnosti za zmožnost imeti otroke: plodnost ter reproduktivno vrednost. *Ženska plodnost* se nanaša na naravno zmožnost zanositve oz. imeti otroke. Med človeško populacijo ženska plodnost doseže svoj vrh v zgodnji ali srednjih 20 letih. Spolno občevanje s takšno žensko ponuja visok nivo možnosti, da bo le-ta zanosila. *Reproduktivna vrednost* pa se nanaša na kriterij pri izbiri spolne partnerice, ki ima večjo kapaciteto za proizvodnjo čim večjega števila živih potomcev (Rossano, 2003). Razlika med plodnostjo in reproduktivno vrednostjo pa je v dejstvu, da reproduktivna vrednost ženske nastopi pred njeno plodnostjo. Če primerjamo dve ženske starosti 14 in 24 let, lahko ugotovimo, da ima 14-letnica večjo reproduktivno vrednost od 24-letnice, saj ima mlajša lahko teoretično več otrok od starejše, kljub temu da je starejša v obdobju največje plodnosti (Buss in Schmitt, 1993).

Če izhajamo iz logike, ki se je poslužujejo moški pri uporabi kratkoročne strategije, lahko predvidevamo, da bo ženska plodnost imela večji pomen od reproduktivne vrednosti. Največji izziv pri tem pa je ugotovitev, katere ženske lastnosti kažejo na svojo plodnost? Eden izmed možnih odgovorov je zagotovo njena starost in zdravje. Zaradi različnih težav pri ugotovitvi le-tega so naši predniki s pomočjo različnih namigov skušali ugotoviti žensko zdravje in njeno starost. Buss in Schmitt (1993) ugotavljata, da le-te lahko razdelimo v 3 večje kategorije :

1. fizične lastnosti (polne ustnice, gladka koža, čiste oči, lesketajoči se lasje, obrazna simetrija, dobra mišična sestava in odsotnost poškodb),
2. vedenje (mladostno, poskočno, energično),
3. socialni status (informacije, ki jih lahko pridobijo ob pogovoru z drugimi o določeni posameznici).

7 IZZIVI, KI JIH MORAJO REŠITI ŽENSKÉ PRI IZBIRI KRATKOROČNE STRATEGIJE

Kljub temu da obstaja veliko različnih empiričnih študij in dokazov o tem, da si moški veliko bolj kot ženske želijo veliko različnih spolnih partnerjev, kot je bilo že prej omenjeno, brez ženskega privoljenja in sodelovanja moški ne bi mogli razviti tako močnega poželenja po večjem številu partneric (Buss, 2007).

Buss in Schmitt (1993) menita, da evolucijske izzive, ki jih je morala razrešiti ženska pri uspešni uporabi kratkoročne strategije, lahko razdelimo na 4 večje kategorije:

1. izziv takojšnje ekstrakcije virov in zaščite;
2. izziv ocenitve trenutnega kratkoročnega partnerja kot potencialnega dolgoročnega partnerja;
3. izziv kvalitete genov;
4. izziv zamenjave partnerja.

7.1 Izziv takojšnje ekstrakcije virov in zaščite

Leta 1970 je eden od antropologov imel intervju z bušmansko žensko po imenu Nisa, ki je prebivala v puščavi Kalahari. Nisa je bila že petič poročena in je imela občasne izven zakonske afere. Ob vprašanju, zakaj ima tako veliko ljubimcev, je Nisa odgovorila: »Obstaja veliko vrst opravil, ki jih mora opravljati ženska, prav tako pa ženska mora imeti ljubimce povsod, kamor gre. Kjer koli se bo odpravila, povsod bo imela pomoč. Od nekaterih ljubimcev bo dobila sadje, od drugih meso, od tretjih pa zaščito in tako bo povsem preskrbljena in brez odvečnih skrbi« (Fisher, 2002 po Palmer in Palmer 2002).

Z vključitvijo v kratkoročne zveze je ženska lahko svoje spolne usluge zamenjala za meso, hrano ali zaščito. S pridobitvijo večjega števila virov za preživetje so naše prednice lahko poskrbele zase in za svoje potomce in s tem pridobile prednost v bitki za preživetje. V eni izmed svojih študij sta Buss in Schmitt (1993) ugotovila, da pri ocenitvi potencialnega kratkoročnega spolnega partnerja ženske dajejo veliki poudarek na vire, s katerimi posameznik razpolaga. Ženske, ki razmišljajo o zvezi, menijo, da bodo veliko prej dobile nakit, denar, zastoj večerje in oblačila v primeru kratkoročne zveze kot pa dolgoročne (Buss, 2006).

Obstaja več vrst hipotez, ki skušajo razložiti, zakaj ženske uporabljajo kratkoročna razmerja za razširitev svojih virov in zaščite. Hrđy (1981) meni, da je z uporabo kratkoročnih razmerij ženska lahko zakrila sledi pravega očeta in s tem prisilila dva ali več moških v vlaganje virov vanje in njihove potomce z mislijo o možnosti, da so njihovi genetski potomci. Smisel same

hipoteze pa leži v predpostavki, da dva moška lahko priskrbita več virov kot pa samo eden. Smith (1984) predlaga dve možni razlagi. Prva razlaga temelji na misli o zaščiti. Kljub temu da je zaščita primarno naloga dolgoročnega partnerja, le-ta ne more biti vedno poleg ženske in njenih potomcev, zato je dodatna zaščita vedno dobrodošla in zaželena. Druga razlaga temelji na misli o socialnem statusu. Ženska lahko izboljša svoj socialni status v skupini ali pridobi dostop do višjega socialnega kroga s pomočjo občasnih »druženj« z moškim višjega socialnega statusa.

Izhajajoč iz prej naštetega pridemo do zaključka, da bo pri izbiri kratkoročnega spolnega partnerja ženska preferirala moške z višjim socialnim statusom, ki imajo veliko dobrin in so zmožen zaščite v primeru napada. Lastnosti, kot so skopuštvost in nepripravljenost deliti vire, so visoko nezaželene.

7.2 Izziv ocenitve trenutnega kratkoročnega partnerja kot potencialnega dolgoročnega partnerja

Ženske kratkoročne zveze lahko jemljemo kot svojevrstno »shopping around« (nakupovanje) vedenje. Vključitev v kratkoročne zveze ženski omogoča dostop do večjega števila potencialnih dolgoročnih partnerjev ter izboljšanje njenih veščin za pritegnitev boljšega partnerja (Buss, 2009). Pozitivno vpliva na njeno samozavest in višjo samooceno kot spolnega partnerja ter omogoča boljšo presojo pri odločitvah izbora partnerja (Thornhill, 1992). V tem času lahko posameznica pride do spoznanja, kakšne lastnosti si želi pri dolgoročnem partnerju ter kakšne lastnosti jo odbijajo. Lahko ugotovi kompatibilnost z določenim kandidatom ter njegove možne pomanjkljivosti, kot so na primer obstoječi otroki ali zavajajoče vedenje (Palmer in Palmer, 2002). Buss in Schmitt (1993) predpostavljata, da obstajata dva kriterija, ki bosta zagotovo odbijala žensko pri izbiri kratkoročnega spolnega partnerja:

1. kakršni koli znaki, ki nakazujejo na to, da je moški že v dolgoročnem razmerju, saj bi to zmanjšalo njene možnosti uspešne spreobrnitve iz kratkoročnega partnerja v dolgoročnega partnerja;
2. promiskuitetno vedenje –to bi pomenilo, da preferira kratkoročne zveze pred dolgoročnimi.

7.3 Izziv kvalitete genov

Z uporabo kratkoročne strategije ženska lahko pride do boljših genov za svoje potomce in s tem poveča njihovo možnost za preživetje in razmnoževanje. Ena izmed možnih razlag, zakaj so naše prednice začele uporabljati kratkoročne zveze, je na primer zagotovitev boljše plodnosti. Če je dolgoročni partner neploden ali impotenten, kratkoročni partner lahko

predstavlja rezervni plan za zagotovitev zanositve in posledično potomcev (Buss, 2009).

Če bi imeli možnost zasnovati bitje, katerega naloga bi bila zagotovitev najboljšega možnega genetskega materiala za potomce in hkrati najboljših možnih virov za njihovo preživetje, kakšna čustva bi vodila to bitje? Eden izmed možnih odgovorov je lahko sledeč: ko bi bile možnosti za zanositev največje, bi bitje imelo »napade« poželenja v smeri osebkov, ki bi kazali očitne znake »dobrih genov«, medtem ko bi bile možnosti za zanositev najmanjše, pa bi le-to bitje privlačili osebki s takšnimi lastnostmi, kot sta prijaznost in zvestoba (Rossano, 2003). Takšna ustvarjalna zasnova leži v vedenju ženske, ki se poslužuje kratkoročnih strategij izbire spolnega partnerja. Ženske kažejo ciklične spremembe v spolnem poželenju in privlačnosti do določenih osebkov nasprotnega spola z možatimi potezami. Ta ciklična nihanja pa se povezujejo z menstrualnim ciklusom ženske. Med fertilno fazo ženske poročajo večje poželenje do moških z očitnimi znaki dobrih genov: športna postava, kvadratna čeljust, visoke ličnice, simetričen obraz (Regan 1996 po Rossano, 2003).

Fisher (1958) predpostavlja, da kratkoročni partner lahko zagotavlja boljše gene v primerjavi z dolgoročnim partnerjem ženske. S takšnimi geni imajo potomci ženske večje možnosti za preživetje in prenos genov naprej. Fisher je svojo teorijo poimenoval *Sexy son hypothesis* (hipoteza seksi sina); avtor v osnovi predpostavlja, da če ima ženska spolne odnose s privlačnim moškim, obstaja velika možnost, da bo ženska rodila sina, ki bo bolj privlačen drugim ženskam v naslednji generaciji. Večja privlačnost sina pa bi pomenila boljši dostop do zaželenih žensk, kar bi pripeljalo do večjega števila otrok in posledično do večjega prenosa genov naprej.

Smith (1984) predpostavlja, da z uporabo kratkoročne strategije ženska zagotavlja več različnih genov za svoje potomce v primerjavi z žensko, ki kratkoročne strategije ne uporablja. Z zagotavljanjem variacije genetskega zapisa svojih otrok, ženska povečuje prenos svojih genov naprej in s tem dobi zagotovilo, da bo vsaj nekaj njenih genov šlo naprej.

Buss (2009) meni, da iz več različnih študij, ki so bile izvedene, lahko dobimo kratek povzetek preferenc žensk, ki uporabljajo kratkoročno strategijo pri izbiri partnerja in se nahajajo v tako imenovanem fertilnem oknu v času, v katerem ima ženska največ možnosti, da zanosi:

- povečana privlačnost k moškim s simetričnimi značilnostmi,
- povečana privlačnost k moškim z možatim obrazom,
- povečana privlačnost k moškim, ki so visoki (Pawlowski in Jasienska, 2005),
- povečana privlačnost k moškim z očitnimi znaki ustvarjalne inteligence (Haselton in Miller, 2006),
- povečana privlačnost k moškim, ki so fizično privlačni in mišičasti,

- povečana privlačnost k moškimi z očitnimi znaki socialne dominanc.

Iz vsega naštetega lahko pridemo do zaključka, da ženska uporablja kratkoročne strategije za dostop do boljših genov, ki bodo pozitivno doprinesli k preživetju in nadaljnjemu razmnoževanju njenih potomcev.

7.4 Izziv zamenjave partnerja

Predstavljajte si, da ste ženska iz pradavnine. Vi in vaši potomci ste v večini odvisni od vašega partnerja in njegovih virov. A v nekem trenutku vaš dolgoročni partner preneha z delitvijo virov, vas začne psihično in fizično zlorablja ter mučiti vaše otroke. Kako se boste spopadli z nastalo situacijo? Ena izmed možnih rešitev je zamenjava dolgoročnega partnerja, a ker ste vendar ženska, ki je odvisna od virov moškega, bi potrebovali načrt, s katerim ne bi ostali brez virov za preživetje.

V svoji študiji kratkoročnih strategij žensk sta Greilin in Buss leta 2000 preučevala odnos žensk do možnosti prejema 28 specifičnih koristi v primeru kratkoročne afere. Iz podatkov študije sta znanstvenika ugotovila, da bi ženske po večini uporabile kratkoročne afere za lažji razhod z bivšim partnerjem ali pa če bi menile, da bi z zamenjavo partnerja lahko našle nekoga, ki je bolj zaželen (ima več virov) (Buss, 2009).

Poleg hipoteze zamenjave partnerja, ki jo je leta 1979 predlagal Symons, je splošno sprejeta hipoteza, ki jo je leta 1989 predlagala Betzig, in sicer hipoteza, ki jo imenujemo mate expulsion (pregon partnerja); v osnovi hipoteze leži predpostavka, da bi vključitev v kratkoročne zveze lahko pozitivno pripomogla k pregonu obstoječega dolgoročnega partnerja, saj v večini kultur velja pravilo, da mož zapusti nezvesto ženo (Buss, 2009).

8 IZZIVI, KI JIH MORAJO REŠITI MOŠKI PRI IZBIRI DOLGOROČNE STRATEGIJE

Največji strošek za moškega, ki uporablja dolgoročno strategijo izbire partnerja, je prikrajšanost za zmožnost osemenitve drugih žensk. Zaradi tako velikega stroška je smiselno, da je moški tekom evolucije oblikoval močne preference glede tega, s kom je pripravljen imeti dolgoročno zvezo. Te preference pa naj bi zagotavljale višjo reproduktivno korist.

Buss in Schmitt (1993) ugotavljata, da lahko izzive, s katerimi se sooča moški pri izbiri dolgoročne spolne partnerice, razdelimo v štiri večje skupine :

1. izziv starševske gotovosti,
2. izziv ženske reproduktivne vrednosti,
3. izziv zavezanosti/predanosti,
4. izziv dobrih starševskih lastnosti.

8.1 Izziv starševske gotovosti

Ker oploditev poteka znotraj ženske, naši predniki niso nikoli mogli biti 100% prepričani, da so prav oni očetje spočetega otroka. Vlaganje svojih virov v otroka, ki ni genetsko njegov, bi za moškega pomenilo veliko stroškov in možnost izumrtja njegovih genov. Zato je smiselno predvidevati, da je moški tekom evolucije razvil posebne mehanizme, ki bi ga ščitili pred vlaganjem virov v genetsko tuje otroke (Shackelford, Buss in Bennett, 2002).

Eden izmed takšnih mehanizmov je lahko ljubosumje. Funkcija ljubosumja naj bi bila varovanje partnerja ter odvrnitev intraseksualne kompeticije za zmanjšanje možnosti inseminacije tujca (Buss 1989). Ljubosumje pa naj bi bilo čustvo, ki se aktivira v primeru, da zaznamo v bližini grožnjo, ki bi lahko porušila naše razmerje (Buss, 2006). Prav nezvestobo spolnega partnerja lahko štejemo pod grožnje, ki bi sprožile ljubosumje. Povsem logično je sklepati, da evolucija favorizira moške, ki so bili bolj ljubosumni, saj so s tem povečevali možnosti vlaganja virov v svoje genetske potomce.

Drugi izmed možnih mehanizmov za zavarovanje gotovosti o očetovstvu je preferiranje žensk, ki so bile pred dolgoročno zvezo spolno neaktivne torej device. V medkulturni študiji Davida M. Bussa leta 1989, v kateri je sodelovalo 37 različnih kultur, je raziskovalec prišel do zaključka, da povsod po svetu moški dajejo veliko večji poudarek na nedolžnost kot pa ženske. Bussova raziskava je pokazala, da je več kot 60 % moških iz vseh 37 kultur preferiralo device kot potencialne dolgoročne spolne partnerje. Celotno v kulturah, kjer spolno občevanje pred zakonsko zvezo ni prepovedano, so se moški nagibali k izbiri nedolžnih

žensk (Buss in Schmitt, 1989). Nedotaknjenost (odsotnost spolnih izkušenj) ženske pred poroko naj bi nakazovala na njeno potencialno zvestobo po poroki in s tem povečevala možnost za to, da je moški genetski oče njenih potomcev (Buss, 2006).

Rossano (2003) predpostavlja, da so moški poleg teh dveh mehanizmov, ki so se razvili tekom evolucije, uporabljali tako imenovano strategijo meso–za–seks. Zaradi monopola nad viri za preživetje so lahko zahtevali posebno izmenjavo, in sicer konstantno in zanesljivo zagotovitev virov v zamenjavo za ekskluzivni dostop do ženske, s čimer bi lahko prav tako povečali svoje možnosti genetskega starševstva.

8.2 Izziv ženske reproduktivne vrednosti

Zakon med dvema spolnima partnerjema je v osnovi reproduktivna zaveza. Zatorej bi bilo povsem smiselno, da bi se pri iskanju potencialnega dolgoročnega spolnega partnerja tako ženske kot moški soočali s prilagoditvenimi izzivi identifikacij partnerja, ki je ploden. Posamezniki, ki so bili manj diskriminativni pri iskanju plodnega partnerja, po vsej verjetnosti niso postali naši predniki, saj so izgubili reproduktivno bitko (Easton, Confer, Goetz in Buss, 2010).

Za to, da so bili reproduktivno uspešni, so morali naši moški predniki previdno izbirati spolne partnerke, ki so bile zmožne produkcije čim večjega števila potomcev za prenos čim večjega števila genov naprej. Zatorej je ženska, ki je lahko rodila na primer 5 otrok, bila reproduktivno bolj ugodnejša od ženske, ki je lahko rodila le enega. Ker pa nobeni ženski ne piše na čelu, koliko je visoka njena reproduktivna vrednost, so morali moški oblikovati določene preference za ženske, ki kažejo znake večje reproduktivne vrednosti. Williams ugotavlja, da takšne lastnosti, kot so mladostnost, zdravje in lepota pozitivno korelirajo z znaki reproduktivne vrednosti (Williams 1975 po Buss, 2009).

8.2.1 Preference za mladostnost

Mladostnost je zagotovo eden izmed pomembnih pokazateljev reproduktivne vrednosti, saj le-ta strmo upada po 20. letu, do starosti 40 let je reproduktivna vrednost ženske zelo nizka, medtem ko je pri 50 skoraj nična, razen redkih izjem (Buss, 2009).

Pri svoji obsežni medkulturni študiji partnerskih preferenc leta 1989 je David M. Buss ugotovil, da si v povprečju želijo dolgoročnih partneric, ki so približno mlajše od njih za dve leti in šest mesecev. Kenrick in Keefe (1992) menita, da s tem, ko se moški starajo, začenjajo preferirati ženske, ki so veliko mlajše od njih. Moški v svojih tridesetih preferirajo ženske, ki so mlajše od njih okoli pet let, pri starosti 50 let pa preferirajo ženske, ki so mlajše od njih

10 ali 20 let. Evolucijski model predpostavlja, da v resnici moški nimajo tako velikega poželenja do dejansko mlajših žensk kot pa do samih potez in lastnosti, ki nakazujejo na žensko plodnost in reproduktivno vrednost (Buss, 2009).

8.2.2 Lepotne preference

V poenostavljenem genetskem jeziku lepoto povezujemo z dobrim zdravjem, ki je ključnega pomena za visoko reproduktivno vrednost ženske (Rossano, 2003). Naši predniki so imeli dostop le do dveh tipov zunanjih namigov o ženski reproduktivni vrednosti :

1. lastnosti, ki se nanašajo na fizični videz posameznice
2. lastnosti, ki se nanašajo na vedenje posameznice, na primer: poskočna hoja, velika energičnost (Symons 1995 po Buss, 2009).

Evolucijski psihologi so mnenja, da so lastnosti, ki se moškimi zdijo privlačne, v osnovi povezane z očitnimi znaki ženske reproduktivne vrednosti. To so lastnosti, kot so: polne ustnice, čiste oči in koža, dolgi in lesketajoči se lasje, mišični tonus, živahna hoja, obrazna simetrija, ženski obraz, nizko razmerje med boki in pasom (Buss, 2009).

Palmer in Palmer (2002) nekako takole opišeta splošni ideal ženske: ima delikatno čeljust, polne ustnice, relativno velike oči, visoke ličnice, relativno kratko razdaljo med ustnicami in čeljustjo ter lepo vitko postavo, s čimer nakazuje na visok nivo estrogena v telesu. Njeno razmerje med boki in pasom je nekje 0,70, s čimer nakazuje, da so njeni boki zadosti široki za uspešen porod potomcev, medtem ko njen tanek pas nakazuje na to, da trenutno ni noseča. Njene mehke okrogle dojke nakazujejo na njeno zmožnost laktacije ter da v sebi ima zadostni nivo maščobe, ki omogoča hitrejšo zanositev in lahek porod. Njena čista nedotaknjena koža pa je le dodaten plus k pokazatelju njenega dobrega zdravja.

9 IZZIVI, KI JIH MORAJO REŠITI ŽENSKÉ PRI IZBIRI DOLGOROČNE STRATEGIJE

Zakaj bi ženska želela dolgoročnega partnerja če pa lahko obdrži bolj zelenega partnerja za kratkoročno razmerje? Ključ uganke leži v moški starševski skrbi za otroke, ki je skoraj unikatna za človeško vrsto in ki jo zagotavlja le dolgoročni partner, ki je prepričan, da vlaga v svoje genetske potomce (Scheib, 1994). Dolgoročni partner lahko zagotavlja hrano, ščiti in širi svoja ozemlja ter zagotavlja varnost za svoje potomce. Prav tako moški omogoča sprotno učenje svojem otrokom in na njih prenaša svoj status, vplivnost ter vire, ki lahko pozitivno pripomorejo k nadaljnjemu razmnoževalnemu uspehu svojih otrok (Rossano, 2003). Poleg skrbi za otroke, ki jih lahko zagotavlja dolgoročni partner, je zmožen ubranitve svoje noseče žene, ki je v tem času še bolj občutljiva na okolico, pred drugimi napadalci (Shostak, 1981).

V grobem žensko korist od reproduktivnih virov dolgoročnega partnerja lahko razdelimo v tri večje skupine:

1. prednost v materialnih virih za preživetje,
2. povečana reproduktivna zmožnost za potomce, ki pridobijo socialne in ekonomične vire očeta,
3. genetske reproduktivne prednosti, če predpostavljamo, da so očetove lastnosti skrbi za družino vsaj delno dedne (Buss in Schmitt, 1993).

Zatorej se bo ženska pri iskanju dolgoročnega spolnega partnerja posluževala določenih kriterijev za izbiro partnerja, ki bo pripravljen vložiti čim več v njene potomce. Samo izbiranje dolgoročnega partnerja pa po navadi poteka:

- kjer so viri lahko pridobljeni, zaščiteni in so lahko monopolizirani,
- kjer je v navadi, da moški nadzirajo vire,
- kjer se moški razlikujejo v številu virov, ki jih imajo in so možnosti za njihovo pripravljenost delitve visoke,
- kjer so moški pravzaprav pripravljeni vlagati svoje vire v žensko in njene potomce,
- kjer imajo ženske visoko vrednost spolnih partneric in s tem uspejo pritegniti moškega, ki želi vlagati (Buss in Schmitt, 1993).

Teorija spolne selekcije predvideva, da mora ženska, ki se želi uspešno posluževati dolgoročne strategije izbire spolnega partnerja, uspešno rešiti naslednje izzive:

1. izziv identifikacije moškega, ki je zmožen zagotavljati dobrine,
2. izziv identifikacije moškega, ki je pripravljen vlagati dobrine,
3. izziv fizične zaščite,
4. izziv zavezanosti/predanosti,

5. izziv dobrih starševskih veščin.

9.1 Izziv identifikacije moškega, ki je zmožen zagotavljati dobrine

V kontekstu izbire dolgoročnega spolnega partnerja ženske bolj kot moški dajejo poudarek na lastnosti, ki nakazujejo na neposredne ali posredne (Buss, 2003) zmožnosti uspešnega pridobivanja virov: ambicioznost, karierno usmerjenost, dobro kapaciteto služenja ter bogastvo (Buss, 2009). Ker pa se moški razlikujejo v zmožnostih zagotavljanja dobrin (Pillsworth in Haselton, 2006), imajo tisti, ki so zmožni izpolniti te kriterije, dokazano večji uspeh pri ženskah (Pérusse, 1993). V svoji študiji nujno potrebnih in luksuznih lastnosti spolnega partnerja so Li idr., (2002) ugotovili, da pri izbiri nujno potrebnih lastnosti pri spolnem partnerju ženske ni motila ideja o partnerju, ki nima dobro razvitih lastnosti, kot so prijaznost ali smisel za humor v primeru, da je imel velik potencial za pridobivanje dobrin. Hill in Kaplan (1999) navajata, da v povprečju moški doseže svoj vrh produktivnosti relativno pozno, in sicer okoli sredine 35 let. Zatorej so morale ženske opazovati vedenjske lastnosti potencialnega partnerja, zato da so ugotovile, kakšen potencial za pridobivanje dobrin ima. Eden izmed možnih namigov je moški socialni status (Winterhalder, 1997). Moški z višjim statusom lažje pride do bolj luksuznih dobrin in ima večjo socialno mrežo poznanstev, ki zagotavlja lažjo zaščito njega in njegove družine v primeru agresivnega napada (Moore, 1983). Poleg tega je v večini kultur socialni status podedovan, torej se prenaša iz generacije v generacijo, kar pomeni, da bodo tudi bodoči potomci ženske imeli povečane možnosti za dostop do boljših virov (Geary & Flinn, 2001).

Seveda je tudi starost potencialnega partnerja zagotovo eden izmed kriterijev, ki govorijo o njegovi zmožnosti pridobivanja dobrin ter finančnega stanja, ki ga trenutno ima. V medkulturni študiji je Buss (1989) ugotovil, da ženske vseh kultur preferirajo starejše moške, ki so starejši vsaj tri leta in šest mesecev. S povečanjem starosti moškega se spreminja njegov dostop do virov za preživetje (Jencks, 1979), fizična moč narašča (in doseže vrh tam do tridesetega leta). Najbolj opazno dejstvo pa je, da ženske preferirajo moške, ki so le nekoliko starejši od njih, a ne preveč. Evolucijski teoretiki predvidevajo, da so takšne preference povezane z dejstvom, da starejši moški lahko prej umre in pusti žensko brez virov za preživetje ali pa zaradi prevelike razlike v letih pride do velikih nesporazumov, ki povečujejo možnost ločitve. Zaradi teh razlogov predvidevamo, da ženske želijo moške, ki so le nekoliko starejši in imajo obetavni potencial kot pa starejše moške, ki so že dosegli nek višji status – zaradi negotove prihodnosti (Buss, 2009).

9.2 Izziv identifikacije moškega, ki je pripravljen vlagati dobrine

Moški dostop do dobrin nima nobene koristi za žensko in njene potomce, če moški ni

pripravljen le-teh deliti z njo in njenimi potomci (Pillsworth in Haselton, 2006). Zatorej bi ženska morala preferirati moškega, ki poleg očitnega razpolaganja z dobrinami le-te pripravljen tudi deliti (Sefcek idr., n.l.).

Za testiranje hipoteze, da ženske bolj privlačijo moški, ki kažejo znake pripravljenosti vlaganja v otroke, je Peggy La Cerra sestavila diapozitive moških v različnih situacijah:

1. moški, ki stoji sam,
2. moški, ki se igra z dojenčkom (slika nasmejanega moškega, ki ima očesni stik z otrokom in se ga dotika),
3. moški, ki ignorira otroka, medtem ko ta joče,
4. moški ki stoji nasproti otroka,
5. moški, ki sesa preprogo v dnevni sobi.

V študiji je sodelovalo 204 žensk, ki so morale oceniti privlačnost moškega kot potencialnega zmenka, kot potencialnega spolnega partnerja, kot prijatelja in kot soseda. Lestvica ocen pa se je gibalala med oceno +5, ki je pomenila, da je moški zelo privlačen ter oceno -5, ki je pomenila, da je moški zelo neprivlačen. Pri ocenitvi moškega kot potencialnega spolnega partnerja je največjo oceno (kar 2.75) v povprečju dobil moški, ki je imel pozitivno interakcijo z otrokom. Moški, ki je imel negativno interakcijo z otrokom, je bil ocenjen kot zelo neprivlačen spolni partner (1.25), a vendar se je najmanj privlačen zdel moški, ki je sesal preprogo (1.3). Iz rezultatov študije je La Cerra zaključila, da se ženski nivo privlačnosti do določenega moškega povečuje z njegovim povečanim zanimanjem za otroka in upada z njegovim zmanjšanim zanimanjem (La Cerra, 1994).

Na kratko povedano so ženske tekom evolucije preferenc pri izbiri dolgoročnega partnerja razvile močno nagnjenost k moškim, ki so pripravljeni vlagati v otroke (Brase, 2006)

9.3 Izziv fizične zaščite

V pradavnini je ženska za zaščito sebe in svojih potomcev imela le en vir zaščite – moškega. Zatorej je bilo za žensko pri iskanju potencialnega partnerja poleg preferenc za moške, ki so znali pridobivati dobrine in bili pripravljeni le-te vlagati v potomce, pomembno dobiti partnerja, ki bi jo lahko zaščitil pred agresivnimi napadi. Ena izmed možnih rešitev je bila razvoj preferenc za moške, ki kažejo očitne znake atletske zmožnosti (Campbell, 2002). Moška velikost, moč, atletske zmogljivosti so očitni znaki tega, da je v primeru agresivnega napada zmožen zaščititi žensko (Buss, 2009). Poleg mišičaste postave ženske kažejo očitne znake preferenc do moških, katerih trup je oblikovan v obliki črke V – relativno široka ramena v primerjavi z boki (Hughes in Gallup 2003).

Buss in Schmitt (1993) ugotavljata, da ženske ocenjujejo nizke moške kot zelo nepriljavne, medtem ko Ellis (1992) meni, da so zelo visoki moški konsistentno bolj zaželeni pri ženskem spolu kot pa moški s povprečno višino, saj si ženske želijo partnerja, ki je večji od njih (Pierce, 1996). Fizična moč, višina, mišice in široka ramena – niso zasnovana le za fizično privlačnost moškega, pač pa tudi za ustrahovanje drugih tekmecev moškega spola (Barber, 1995).

9.4 Izziv zavezanosti/predanosti

Ko ženska končno izbere partnerja, ki ima vse želene lastnosti, se poraja vprašanje, kako naj ga obdrži? Kako naj ga pripravi k temu, da ostane z njo ter vlaga vse svoje vire le vanjo in njene potomce? Ena izmed možnih evolucijskih rešitev je – ljubezen (Rossano, 2003). Buss (2009) ugotavlja, da ženske pod dejanja ljubezni štejejo: ekskluzivno dobivanje le s partnerjem, pogovore o poroki ter izrazito željo po imetju bodočih skupnih otrok. Medtem ko moški pod dejanja ljubezni štejejo: namere posvetiti vse svoje vire za preživetje le eni ženski ter njihovim skupnim potomcem.

Zavezanost/predanost pa se kaže iz več vidikov. Ena izmed najbolj pomembnih dejavnikov zavezanosti/predanosti je zagotovo zvestoba – ki pomeni, da ima le vaš partner ekskluziven dostop do vaših spolnih virov, pa četudi se ne nahaja poleg vas. Prav tako sem spadajo resne namere poroke ter emocionalna podpora. Emocionalna stabilnost in podpora so hipotetično dobri indikatorji dobrega, ljubečega partnerja, ki se ne boji zveze (Sefcek idr., n.l.). Zavezanost/predanost zahteva veliko časa, energije ter vloženih virov in prav vsi ti aspekti se štejejo pod dejanja ljubezni in predanosti le eni osebi (Buss, 2009).

Zatorej so ženske tekom evolucije razvile preference do moških, ki so emocionalno stabilni ter zmožni resne zveze. Lastnosti, kot so emocionalna nestabilnost, nezanesljivost in nezmožnost resne zveze, so visoko nezaželene lastnosti potencialnega dolgoročnega spolnega partnerja (Buss in Schmitt, 1993).

9.5 Izziv dobrih starševskih veščin

Takšne lastnosti, kot so želja po lastnem domu in otrocih, simpatiziranje z otrokom, emocionalna stabilnost in odraslost ter prijaznost in razumevanje se štejejo pod lastnosti partnerja z dobrimi starševskimi veščinami (Gangestad, Garver-Apgar, Simpson in Cousins, 2007).

V svoji študiji Buss (1989) ugotavlja, da ženske visoko cenijo takšne lastnosti, kot so prijaznost, zanesljivost, simpatija do otrok in inteligenca. Takšne lastnosti teoretiki povezujejo z značilnostmi zanesljivega dolgoročnega partnerja in očeta otrok (Hazan in

Zeifman, 1999). Poleg tega moški, ki dosegajo visok nivo prosocialnega vedenja, veljajo za bolj privlačne ter zaželene med ženskim spolom. Medtem ko moški, ki ne uspejo uskladiti svojega vedenja v smeri prosocialnega vedenja, veljajo za izredno neprivlačne potencialne partnerje (Jensen – Campbell, Graziano, West, 1995).

10 SKLEP

V zaključni nalogi sem predstavila razlike med moškimi in ženskimi preferencami pri izbiri partnerja, ki so posledica evolucijsko oblikovanih strategij spolne selekcije. Tekom naloge sem skušala čim bolj smiselno opredeliti evolucijske izzive, s katerimi so se srečevali moški in ženske ter razložiti prilagoditve, ki so se razvile kot posledica.

Razumevanje teorije spolne selekcije je ključnega pomena za znanstvenike 20. stoletja, ki skušajo razumeti razvoj človeškega telesa, uma, vedenja in kulture, saj so se vse dosedanje študije razvijale brez prepoznavanja tega, da je spolna selekcija odigrala pomembno vlogo v evoluciji človeštva.

Spolna selekcija se nanaša na lastnosti, ki so se oblikovale tekom tekmovanja med posamezniki za lažji dostop do boljših spolnih partnerjev. V boju za dostop pa so tekom evolucije ženske preference oblikovale moške lastnosti in obratno.

Zaželeni lastnosti spolnih partnerjev se oblikujejo s pomočjo dveh procesov spolne selekcije. V prvem procesu moški po navadi tekmujejo za dostop do plodnih partneric. To pa lahko počnejo direktno (fizični spopad dveh nasprotnikov) ali indirektno (pridobivanje boljših virov za preživetje, širjenje ozemlja, povečanje svojega socialnega statusa). Ta proces imenujemo intraseksualna kompeticija. V drugem procesu pa preference enega spola vplivajo na drugi spol in s tem določajo področja, na katerih se bo odvijalo tekmovanje nasprotnega spola. S tem procesom tako moški kot ženske določajo, katere lastnosti bodo obdržali in širili v populaciji in katerih ne. Ta proces imenujemo interseksualna kompeticija.

Do razlik med moškimi in ženskimi preferencami naj bi prišlo: (a) zaradi različnega minimalnega starševskega vložka, ki za žensko predstavlja obdobje nosečnosti in laktacije, za moškega pa le čas ejakulacije sperme v vagino plodne ženske (Triversova teorija starševskega vložka); (b) zaradi različne reproduktivne stopnje, ki moškega odstrani z reproduktivnega bazena le za nekaj minut, žensko pa za vsaj 12 mesecev (teorija reproduktivne stopnje). Zaradi takšnih razlik med moškim in ženskim vlaganjem v potomce so ženske postale bolj izbirčne, medtem ko moški bolj tekmovalni za dostop do zaželenih reproduktivnih spolnih partneric.

Pri izbiri spolnega partnerja se tako moški kot ženske poslužujejo tako imenovanih spolnih strategij – organiziranega niza vedenjskih prilagoditev, ki usmerjajo njihove preference. Spolne strategije delimo na dolgoročne, kratkoročne in mešane strategije. Vsaka spolna strategija pa vključuje niz preferenc, ki se razlikujejo glede na spol. Na izbiro spolne strategije pa pomembno vplivajo takšni dejavniki, kot so kultura, okolje, razpoložljivost

plodnih partnerjev in samoocena posameznika.

Izbira kratkoročne strategije ima za moškega direktne koristi: z dostopom do večjega števila žensk ima moški več možnosti pustiti za sabo večje število potomcev kot jih lahko naredi le z eno spolno partnerico. Zaradi želje po čim večjem številu partneric v čim krajšem času je moral moški razviti določene adaptivne mehanizme izbora kratkoročnih partnerk. Pri tej strategiji moški drastično znižujejo svoje standarde ter iščejo ženske, ki so lahko dostopne, plodne in ne zahtevajo velikega vlaganja svojega časa in virov vanje. A vendar izbira kratkoročne strategije vsekakor ne pomeni velike genetske prednosti pred moškimi, ki se poslužujejo dolgoročne strategije, saj odsotnost dvostarševskega vlaganja v potomce povečuje možnost smrti potomca, preden ta doseže starost za razmnoževanje.

Izbira kratkoročne strategije za žensko prinaša nabor različnih koristi. Ženska, ki se poslužuje kratkoročne strategije, lahko poveča svoje vire za preživetje in materialne dobrine, pridobi dodatno zaščito zase in svoje potomce, dostopa do boljšega genetskega materiala, lažje zamenja obstoječega dolgoročnega partnerja, ki ne izpolnjuje svojih dolžnosti, gradi na svoji boljši samopodobi in oceni svojega obstoječega kratkoročnega partnerja kot potencialnega dolgoročnega. Pri izbiri kratkoročnega partnerja bo ženska preferirala moškega z višjih socialnim statusom, ki ima veliko dobrin, je radodaren, zmožen zaščititi njo in njene potomce pred napadom, fizično privlačen in mišičast.

Izbira dolgoročne strategije za moškega prinaša vrsto koristi: z izbiro te strategije moški povečuje svoje možnosti privleči spolno partnerko, ki je bolj zaželena, zaradi ekskluzivnega dostopa do spolne partnerke povečuje svojo prepričanost v starševstvo, zato je posledično vlaga v svoje genetske potomce ter povečuje možnosti preživetja svojih potomcev zaradi dvostarševske skrbi. Posledično bo pri izbiri dolgoročne partnerke moški preferiral ženske, ki kažejo očitne znake njihove reproduktivne zmogljivosti (mladostne in zdrave) z dobrimi starševskimi lastnostmi (prijaznost) z malo ali nič spolnih izkušenj.

Izbira dolgoročne strategije za žensko je popolnoma logična. Ženska, ki ni diskriminativna pri izbiri svojih spolnih partnerjev in se poslužuje le kratkoročnih strategij, tvega izumrtje svojih genov. Izbira dolgoročnega partnerja, ki ima dober dostop do virov za preživetje in jih je pripravljen deliti z njo in njenimi potomci, pa zahteva razvoj strogih preferenc. Pri izbiri dolgoročnega partnerja bo ženska preferirala moškega, ki kaže očitne znake posedovanja virov ali zmožnosti za njihovo pridobivanje v bodoče: ambicioznost, karierno usmerjenost, dobro kapaciteto služenja, socialni status. Poleg dobrin bo ženska pri moškem preferirala emocionalno stabilnost, pripravljenost na dolgoročno vezo, dobre starševske lastnosti, zmožnost fizične zaščite ter moškega ki je nekoliko starejši od nje.

Iz zgoraj naštetega lahko vidimo, da se moški in ženske pomembno razlikujejo v preferencah

pri izbiri partnerja. Pri izbiri kratkoročne strategije so moški nagnjeni k zniževanju svojih kriterijev za lažji dostop k čim večjemu številu spolnih partnerk, medtem ko so ženske nagnjene k zviševanju svojih kriterijev zaradi povečanega tveganja izgube svojega ugleda ter zmožnosti zanositve brez zagotovljenih virov za preživetje. Pri izbiri dolgoročne strategije moški dajejo velik poudarek na fizične lastnosti partnerke, medtem ko ženske preferirajo moške z dobrimi viri za preživetje.

Zaradi dejstva, da se preference skozi čas spreminjajo, bi se mi zdelo smiselno proučiti razlike med moškimi in ženskimi preferencami pri izbiri partnerja preko spletnih platform, ki omogočajo spoznavanje nasprotnih spolov.

11 LITERATURA

- Alispahić, S., Hasanbegović Anić, E. in Tuce, D. (2013). Theory of Parental Investment: "Mothers are the Most Important". *Epiphany* 6 (2), 162 – 174.
- Barber, N. (1995). The evolutionary psychology of physical attractiveness: Sexual selection and human morphology. *Ethology and Sociobiology*, 16, 395–424.
- Betzig, L. (1986). *Despotism and differential reproduction*. New York: Aldine.
- Brase, G. L. (2006). Cues of parental investment as a factor in attractiveness. *Evolution and Human Behavior*, 27, 145-157.
- Buss, M.D. (1988). The Evolution of Human Intrasexual Competition: Tactics of Mate Attraction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 4 (4), 616-628.
- Buss, M. D. (1989). Sex differences in human mate preferences: Evolutionary hypotheses tested in 37 cultures. *Behavioral and Brain Sciences*, 12, 1- 49.
- Buss, D. M. in Schmitt, D. P. (1993). Sexual Strategies Theory: An evolutionary perspective on human mating. *Psychological Review*, 100, 204-232.
- Buss, M.D. (1998). Sexual Strategies Theory: Historical Origins and Current Status. *The Journal of Sex Research*, 35, 19-31.
- Buss, M. D. (2003). *The Evolution of Desire: Strategies of Human Mating*. New York: Basic Books
- Buss, M.D. (2006). Strategies of Human Mating. *Psychological topics*, 15 (2), 239 – 260.
- Buss, M. D. (2007). The evolution of human mating. *Acta Psychologica Sinica*, 39 (3), 502–512.
- Buss, D.M. (2009). The Great Struggles of Life: Darwin and the Emergence of Evolutionary Psychology. *American Psychologist*, 64, 140-148.
- Campbell, A. (2002). *A mind on her own. The evolutionary psychology of women*. New York: Oxford University Press.
- Clarke, R.D. in Hatfield, E. (1989). Gender differences in receptivity to sexual offers. *Journal of Psychology and Human Sexuality*, 2, 39-55.
- Dunbar, R.I.M., Barrett, L. (2007). *The Oxford Handbook of Evolutionary psychology*. New York: Oxford University Press.
- Easton, J. A., Confer, J. C., Goetz, C. D. in Buss, D. M. (2010). Reproduction expediting: Sexual motivations, fantasies, and the ticking biological clock. *Personality and Individual Differences*, 49, 516-520.

- Ellis, B. J. (1992). The evolution of sexual attraction: Evaluative mechanisms in women. V Barkow, J. H., Cosmides, L. in J. Tooby (ur.), *The Adapted Mind: Evolutionary Psychology and the Generation of Culture* (267-288). New York: Oxford University Press.
- Fisher, R. A. (1958). *The genetical theory of natural selection (2nd ed.)*. New York: Dover.
- Gama Mota, P. (2009). Darwin's sexual selection theory – a forgotten idea. Pridobljeno julija 2015 na http://www.uc.pt/en/cia/publica/AP_artigos/AP26.27.10_paulomota
- Gangestad, S. W. (1993). Sexual selection and physical attractiveness: Implications for mating dynamics. *Human nature*, 4, 205 – 235.
- Gangestad, S. W. in D. M. Buss. (1993). Pathogen prevalence and human mate preference. *Ethology and Sociobiology*, 14, 89-96.
- Gangestad, S. W, Garver-Apgar, C. E, Simpson, J. A, Cousins, A. J. (2007). Changes in women's mate preferences across the ovulatory cycle. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(1), 151-163.
- Gaulin, S.J.C., in McBurney D.H. (2003). *Evolutionary psychology 2nd ed.* New Jersey: Pearson Education.
- Geary, D. C., & Flinn, M. V. (2001). Evolution of human parental behavior and the human family. *Parenting: Science and Practice*, 1(1-2), 5-61.
- Grzimeks animal live enciclopedia*. Pridobljeno junija 2015 na <http://ref.ualibrary.org/login?url=http://go.galegroup.com/ps/i.do?id=GALE|9780787677503&v=2.1&u=colu60512&it=aboutBook&p=GURL&sw=w>
- Haselton, M. in Miller, G. F. (2006). Women's fertility across the cycle increases the short-term attractiveness of creative intelligence. *Human Nature*, 17(1), 50-73.
- Hazan, C. in Zeifman, D. (1999). Pair bonds as attachments: Evaluating the evidence. V Cassidy, J. in Shaver, P.R. (ur.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (336-354). New York: Guilford Press.
- Hill, K. in Kaplan, H. (1999). Life history traits in humans: Theory and empirical studies. *Annual Review of Anthropology*, 28, 397–430
- Hrdy, S. B. (1981). *The woman that never evolved*. Cambridge, MA: Harvard University Press
- Hughes, S.M, in Gallup, G.G. (2003) Sex differences in morphological predictors of sexual behavior - Shoulder to hip and waist to hip ratios. *Evolution and Human Behavior* 24, (173–178).
- Jencks, C. (1979). *Who Gets Ahead? Determinants of Economic Success in America*. New York: Basic Books.

- Jensen-Campbell, L.A., Graziano, W.G. in West, S.G. (1995). Dominance, prosocial orientation, and female preferences: Do nice guys really finish last? *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(3), 427-440.
- Jones, G.A. in Ratterman, L.N. (2009). Mate choice and sexual selection: What have we learned since Darwin? Pridobljeno julija 2015 na http://www.pnas.org/content/106/Supplement_1/10001.full.pdf
- Kaplan, H., Hill, K., Lancaster, J. in Hurtado, A.M. (2000). A theory of human life history evolution: Diet, intelligence, and longevity. *Evolutionary Anthropology*, 9, 156-185.
- Kenrick, D. T. in Keefe, R. C. (1992). Age preferences in mates reflect sex differences in human reproductive strategies. *Behavioral and Brain Sciences*, 15, 75-133.
- La Cerra, P.M. (1994). *Evolved mate preferences in women: Psychological adaptations for assessing a man's willingness to invest in offspring*. Unpublished doctoral dissertation, Department of Psychology, University of California, Santa Barbara, California.
- Li, N. P., Bailey, J. M., Kenrick, D. T. in Linsenmeier, J. A. W. (2002). The necessities and luxuries of mate preferences: Testing the tradeoff's. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 947-955.
- Miller, G.F. (n.l). A Review of Sexual Selection and Human Evolution: How Mate Choice shaped Human Nature. Pridobljeno avgusta 2015 na <ftp://ftp.repec.org/RePEc/els/esrcls/sex.pdf>
- Miller, G. F. in Todd, P. M. (1998). Mate choice turns cognitive. *Trends in Cognitive Sciences*, 2(5), 190-198.
- Miller, G. F. (2000). *The mating mind: How sexual selection shaped the evolution of human nature*. New York: Ancor Books.
- Miller, C.W. in U. Somjee (2014) Male-male competition. V Losos, J. (ur.), *Oxford Bibliographies in Evolutionary Biology*. New York: Oxford University Press.
- Moore, J. (1983). The evolution of reciprocal sharing. *Ethology and Sociobiology*, 5, 5-14.
- Ogrizek, T. in Grajfoner, D. (2013). Evolucijska razlaga izbire spolnih partnerjev. *Anthropos: Časopis za Psihologijo in Filozofijo ter za Sodelovanje Humanističnih Ved*, 45 (1/2), 139-158.
- Palmer, A. J. in Palmer K. L. (2002). *Evolutionary psychology: the ultimate origins of human behavior*. Boston: Allyn & Bacon.
- Pawlowski, B. in Jasienska, G. (2005). Women's preferences for sexual dimorphism in height depend on menstrual cycle phase and expected duration of relationship. *Biological Psychology*, 70, 38-43.

- Pérusse, D. (1993). Cultural and reproductive success in industrial societies : Testing the relationship at the proximate and ultimate levels. *Behavioral and Brain Sciences*, 16, 267 – 283.
- Pierce, C. A. (1996). Body height and romantic attraction: A meta-analytic test of the male-taller norm. *Social Behavior and Personality*, 24(2), 143-150.
- Pillsworth, E.G. in Haselton, M.G. (2006). Women's sexual strategies: The evolution of long-term bonds and extrapair sex. *Annual Review of Sex Research*, 17, 59-100.
- Puts, D.A. (2005). Mating context and menstrual phase affect women's preferences for male voice pitch. *Evolution and Human Behavior*, 26, 388-397.
- Regan, C.P., Levin, L., Sprecher, S., Christopher, F.S. in Cate, R. (2000). Partner preferences: What Characteristics Do Men and Women Desire in Their Short – Term Sexual and Long – Term Romantic Partners? Pridobljeno julija 2015 na [http://web.calstatela.edu/faculty/pregan/PDF%20files/Regan%20et%20al.%20\(2000\).pdf](http://web.calstatela.edu/faculty/pregan/PDF%20files/Regan%20et%20al.%20(2000).pdf)
- Rossano, J.M. (2003). *Evolutionary psychology: the science of human behavior and evolution*. United States of America: John Wiley & Sons, Inc.
- Scheib, J. E. (1994). Sperm donor selection and the psychology of female mate choice. *Ethnology and Sociobiology* 15, 113 – 129.
- Sefcek, A.J., Brumbach, H.B., Vasquez, G. in Miller, F.G. (n.l.) The evolutionary psychology of human mate choice: How ecology, genes, fertility, and fashion influence mating behavior. Pridobljeno junija na http://www.unm.edu/~gfmiller/new_papers/sefcek%20miller%202006%20matechoice.pdf
- Shackelford, T.K., Buss, D.M., in Bennett, K. (2002). Forgiveness or Breakup: Sex differences in responses to a partner's infidelity. *Cognition and Emotion* 16 (2), 299-307.
- Shostak, M. (1981). *Nisa: The life and words of a !Kung woman*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Smith, R. L. (1984). Human sperm competition. V Smith, R.L. (ur.), *Sperm competition and the evolution of animal mating systems* (601-659). New York: Academic Press
- Thornhill, R. in Alcock, J. (1983). *The evolution of insect mating systems*. Cambridge :Harvard University Press
- Thornhill, N. W. (1992). Female short-term sexual strategies: the self-esteem hypothesis. Pridobljeno junija 2015 na <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0191886999001518>

Took, W., & Camire, L. (1991). Patterns of deception in intersexual and intrasexual mating strategies. *Ethology and Sociobiology*, 12, 345–364.

Trivers, R. (1972). Parental investment and sexual selection. V Campbell, B. (ur.), *Sexual selection and the descent of man 1871-1971* (139-179). Chicago: Aldine Press.

Walsh, A. (1993). Love, styles, masculinity/ femininity, physical attractiveness and sexual behaviour: A test of evolutionary theory. *Ethology and Sociobiology*, 14, 25 – 38.

Winterhalder, B. (1997). Social foraging and the behavioral ecology of intragroup resource transfers. *Evolutionary Anthropology: Issues, News, and Reviews*, 5, 46-57.